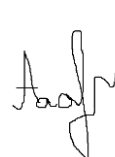

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН (НА
ПРИКЛАДІ КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЯ)»**

Виконала:
студентка 4 курсу, групи УО-42
спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»
освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти

Павлючок А.А.

Керівник: к.е.н., доц. Коваленко Р.С.

Рецензент: к.е.н., доц.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та
логістики

АННА ЗАЙЦЕВА

«___» _____ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Павлючок Анастасія Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Вплив міжнародного туризму на економічний розвиток
приймаючих країн (на прикладі Королівства Іспанія)»

керівник роботи к.е.н. доц. Коваленко Роман Сергійович,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «5» лютого 2025 р. №4001-5/313

2. Строк подання студентом роботи : 26.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

охарактеризувати міжнародний туризм: його види та форми; обґрунтувати економічний розвиток як наукову категорію; охарактеризувати особливості міжнародного туризму в королівстві Іспанія; визначити економічні наслідки від міжнародного туризму в Іспанії; визначити тенденції розвитку міжнародного туризму в королівстві Іспанія.

АНОТАЦІЯ

Вплив міжнародного туризму на економічний розвиток (на прикладі Іспанії): кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис]. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 60 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена дослідженню процесу впливу міжнародного туризму на економічний розвиток на прикладі Іспанії. У роботі розглядаються ключові аспекти, які визначають роль туризму в економіці країни, зокрема вплив на ВВП, зайнятість, інвестиції та розвиток інфраструктури. Автор аналізує економічні показники та досліджує, як туристична галузь сприяє розвитку регіонів Іспанії, таких як Коста-Брава та Канарські острови, а також вплив туризму на соціально-економічну ситуацію на рівні держави.

Перший розділ присвячений теоретичним основам впливу міжнародного туризму на економіку, аналізу економічних та соціальних ефектів. Другий розділ визначає практичні аспекти, зокрема аналіз даних про туристичні потоки в Іспанії та їх вплив на економічний розвиток країни. В роботі наведено 26 рисунків, 2 таблиці, що ілюструють результати досліджень, а також список використаних джерел з 49 найменувань.

Ключові слова: міжнародний туризм, економічний розвиток, Іспанія, туризм і ВВП, зайнятість, інвестиції, туристична інфраструктура, регіональний розвиток.

ABSTRACT

The impact of international tourism on economic development (on the example of Spain): bachelor's qualification work [Manuscript]. Kh.: V. N. Karazin KhNU, 2025. 60 p.

The bachelor's qualification work is devoted to the study of the process of the impact of international tourism on economic development on the example of Spain. The work considers key aspects that determine the role of tourism in the country's economy, in particular the impact on GDP, employment, investment and infrastructure development. The author analyzes economic indicators and studies how the tourism industry contributes to the development of regions of Spain, such as the Costa Brava and the Canary Islands, as well as the impact of tourism on the socio-economic situation at the state level.

The first section is devoted to the theoretical foundations of the impact of international tourism on the economy, the analysis of economic and social effects. The second section determines practical aspects, in particular the analysis of data on tourist flows in Spain and their impact on the economic development of the country. The paper contains 26 figures, 2 tables illustrating the research results, as well as a list of sources used with 49 titles.

Keywords: international tourism, economic development, Spain, tourism and GDP, employment, investment, tourism infrastructure, regional development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	10
1.1. Міжнародний туризм: його види та форми.....	10
1.2. Економічний розвиток як наукова категорія.....	16
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІСПАНІЇ.....	23
2.1. Особливості міжнародного туризму в Королівстві Іспанія.....	23
2.2. Економічні наслідки міжнародного туризму в Іспанії.....	31
2.3. Тенденції розвитку міжнародного туризму в Королівстві Іспанія.....	41
Висновки до другого розділу.....	56
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм є однією з найбільш динамічних і важливих галузей економіки для багатьох країн, а міжнародний туризм має значний вплив на соціально-економічне становище держав. Іспанія є однією з найпопулярніших туристичних напрямків у світі, що робить тему впливу міжнародного туризму на економічний розвиток цієї країни надзвичайно актуальною. Туризм є однією з основних статей доходу Іспанії, забезпечуючи значну частину ВВП країни. Іспанія щорічно приймає мільйони туристів з усього світу, що забезпечує не тільки прямі фінансові надходження, але й сприяє розвитку суміжних галузей: транспорту, готельного бізнесу, роздрібної торгівлі, культури та гастрономії.

Туризм також є одним з найбільших роботодавців в Іспанії. Велика кількість людей працює в туристичних компаніях, готелях, ресторанах, транспортних компаніях, а також у сфері обслуговування. Цей фактор має велике значення, особливо в сезон високої туристичної активності, коли спостерігається значне збільшення попиту на робочу силу.

Інвестування в розвиток інфраструктури, як от аеропорти, транспортні мережі, туристичні об'єкти, що створюються для забезпечення комфортних умов для туристів, має прямий вплив на економічний розвиток регіонів країни. Вкладення у ці сфери створюють робочі місця і забезпечують стійке економічне зростання. Туризм сприяє розвитку культурної спадщини, дозволяючи популяризувати національні традиції, мову, гастрономію та інші культурні особливості. Іспанія, завдяки своїй багатій історії та культурному різноманіттю, приваблює туристів, що сприяє збереженню і розвитку культурної спадщини країни.

Міжнародний туризм особливо важливий для окремих регіонів Іспанії, таких як Канарські та Балеарські острови, Коста-Брава та Коста-дель-Соль, де туризм є основним джерелом доходу та робочих місць. Зростання туристичних

потоків позитивно впливає на розвиток місцевих підприємств, таких як ресторани, магазини та підприємства, що надають послуги туристам.

Таким чином, дослідження впливу міжнародного туризму на економічний розвиток Іспанії є важливим для розуміння, як країна може максимізувати вигоди від цієї галузі та зберегти стабільність і розвиток економіки в умовах глобальних змін.

При дослідженні даної теми кваліфікаційної роботи використовувалася наукова література, монографії та статті. Тематику досліджували такі вчені – Козловський Є. В., Булгакова Н. В., Литвин, О., Макогін З. Я., Подлепіна П. О., Разінькова М. Ю., Корнєєв М.В., Ходак О.В., Мазуркевич І., Панченко Ю. В., Лугінін О. Є., Фомішин С. В., Смирнов І. Г., Любіцева О. О., Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І., Копачинська Г. В., Мальська М.П., Гамкало М.З., Романів П.В., Небаба Н.О., Джинджоян В.В. та інші.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у аналізі та дослідженні впливу міжнародного туризму на економічний розвиток.

Досягнення мети здійснювалось шляхом вирішення наступних **завдань**:

- 1) охарактеризувати міжнародний туризм: його види та форми;
- 2) обґрунтувати економічний розвиток як наукову категорію;
- 3) охарактеризувати особливості міжнародного туризму в королівстві Іспанія;
- 4) визначити економічні наслідки від міжнародного туризму в Іспанії;
- 5) визначити тенденції розвитку міжнародного туризму в королівстві Іспанія.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес розвитку міжнародного туризму.

Предметом дослідження є вплив міжнародного туризму на економічний розвиток Королівства Іспанія.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є загальні закони наукового пізнання, фундаментальні положення теорії та нормативних документів, постанов. Методологія кваліфікаційної роботи ґрунтується також на

загальних і спеціальних методах наукового пізнання. Формально-логічні методи використовувалися при формуванні ключових понять і визначень роботи, їх реалізації в економічному аспекті. Також в процесі дослідження застосовувалися різні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і процесів. Серед них варто виділити: узагальнення, порівняння, індукції та дедукції, систематизації – при вивченні поняття «міжнародний туризм» та його складових; узагальнення та системного аналізу – для формування висновків.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою і завданнями дослідження і включає вступ, два розділи, п'ять підрозділів, висновки та список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

1.1. Міжнародний туризм: його види та форми

Міжнародний туризм є важливою складовою глобалізованої економіки, яка включає численні теоретичні концепції та підходи, що пояснюють його вплив на різні аспекти економічного та соціального розвитку.

Економічний підхід вивчення міжнародного туризму зосереджується на вивченні впливу міжнародного туризму на економіку країни, включаючи внесок у валовий внутрішній продукт (ВВП), створення робочих місць, інвестиції в інфраструктуру та розвиток суміжних галузей (транспорт, готельний бізнес, роздрібна торгівля). Туризм розглядається як важливий фактор економічного зростання, який може мати як прямий, так і непрямий економічний ефект [1].

Згідно з соціокультурним підходом, міжнародний туризм є важливим інструментом для культурного обміну між народами. Він сприяє розповсюдженню культурних ідей, традицій та цінностей, але водночас може призводити до культурних трансформацій, змін в соціальній структурі та навіть до ризику культурної асиміляції чи ерозії культурних особливостей.

Стійкий туризм акцентує увагу на тому, як туризм може бути організований таким чином, щоб забезпечити довгострокові економічні вигоди без шкоди для навколишнього середовища та соціальної структури. Це включає практики екологічного туризму, управління природними ресурсами, мінімізацію негативного впливу на довкілля та підтримку соціальної рівності.

В рамках цього підходу міжнародний туризм розглядається як частина глобальних процесів, пов'язаних з міжнародними відносинами та глобалізацією. Туризм є засобом встановлення міжнародних зв'язків, створення платформ для співпраці між країнами, а також розвитком міжнародних організацій та

інституцій, які сприяють зростанню туристичних потоків (наприклад, Всесвітня організація туризму) [2].

Таблиця 1.1

Дослідження впливу міжнародного туризму на економіку

Автор	Визначення
Макогін З. Я. [3]	Міжнародний ринок туристичних послуг – це система світових господарських зв'язків, де здійснюється процес перетворення туристично- екскурсійних послуг на грошові кошти і зворотне перетворення грошових коштів на туристично-екскурсійні послуги
Подлепіна П. О. [4]	Що стосується стратегічних кроків урядів приймаючих країн, що розвиваються, вони полягають в розробці й дотриманні комплексних стратегій туризму; усуненні перешкод для інвестицій і розвитку; розробці маркетингової стратегії, яка базується на використанні порівняльних переваг країни; прийнятті міжнародно визнаних стандартів туризму; стимулюванні внутрішнього туризму й розвитку культури мобільності місцевого населення; спрямуванні інвестицій в туризм, та пов'язані з ним інфраструктуру, комунікації тощо.
Разінькова М. Ю. [5]	Європа виступає основним міжнародним центром пізнавального туризму. Водночас відзначається щорічне зменшення частки Європи в міжнародному туризмі, пов'язане із старінням туристичного продукту деяких країн
Джинджоян В.В., Корнеєв М.В., Ходак О.В., Небаба Н.О. [6]	Міжнародний туризм входить до трьох найбільших експортних галузей, поступаючись нафтовидобувній промисловості та автомобілебудуванню. Туризм є найрентабельнішою сферою світового господарства. Саме економічні вигоди є основною рушійною силою розвитку. Міжнародне споживання туристичного продукту вважатиметься невидимим експортом із країни, тоді, як внутрішній туризм може бути розглянутий як експорт між регіонами країни і, навіть, як замітник імпорту в національну економіку.
Смирнов І. Г., Любіцева О. О. [7]	Висока ефективність міжнародного туристичного бізнесу забезпечується за рахунок, по-перше, створення значної кількості нових робочих місць для економічно активного населення; по-друге, створення в нових районах мережі об'єктів туристичної інфраструктури, що забезпечує потреби туристів у різноманітних платних та безоплатних послугах; по-третє, зміцнення політичних та економічних зв'язків держав-членів світового співтовариства на зовсім нових позиціях, в основу яких закладено принципи ООН та загальнолюдські цінності.

Туризм з психологічної точки зору розглядається як спосіб задоволення людських потреб, включаючи відпочинок, розваги, нові враження, а також як форму самовираження та особистісного розвитку. Згідно з цим підходом,

туристи здійснюють подорожі не лише заради відпочинку, а й для покращення психоемоційного стану, пошуку нових досвідів і переживань.

Підхід попиту і пропозиції зосереджений на вивченні законів ринку, де туристичний попит та пропозиція взаємодіють і впливають один на одного. Попит на міжнародний туризм залежить від багатьох факторів, таких як економічний рівень країни походження туристів, їхні вподобання, культурні особливості, а також від фактора безпеки та доступності. Пропозиція ж залежить від розвитку інфраструктури, якості послуг та маркетингових стратегій [8, с. 205-208].

Географічний підхід розглядає міжнародний туризм з точки зору просторових аспектів. Він аналізує, як різні регіони або країни стають популярними серед туристів завдяки природним умовам, культурним чи історичним пам'яткам, а також інфраструктурі, яка робить ці місця доступними для туристів. Важливою частиною цього підходу є аналіз туристичних потоків та їх впливу на економіку певних регіонів. Кожен з цих підходів допомагає глибше зрозуміти різноманітні аспекти міжнародного туризму та його вплив на розвиток країн, зокрема Іспанії, як однієї з найбільш туристично привабливих країн світу.

Міжнародний туризм можна поділити на кілька основних видів, залежно від різних критеріїв, таких як мета подорожі, тривалість, характер поїздки та інші фактори [9, с. 342].

Таблиця 1.2

Основні види міжнародного туризму

За метою подорожі	Рекреаційний туризм	Це найпоширеніший вид туризму, мета якого - відпочинок і розваги. До нього належать пляжний туризм, курортний туризм, екологічний туризм і т. д.
	Культурний туризм	Мета цього виду туризму — знайомство з культурними та історичними пам'ятками, участь у культурних заходах (музеї, театри, фестивалі, концерти тощо).
	Екологічний туризм	Туризм, орієнтований на відвідування природних об'єктів, національних парків, збереження природи та екосистем

	Гастрономічний туризм	Це вид туризму, який фокусується на знайомстві з кухнею та гастрономічними традиціями інших країн
	Спортивний туризм	Пов'язаний із відвідуванням спортивних подій (чемпіонати, матчі, олімпійські ігри) або участю в спортивних заходах (гірськолижний туризм, дайвінг, альпінізм тощо).
	Медичний туризм	Подорожі з метою лікування, оздоровлення, медичних процедур або косметичних операцій
	Релігійний туризм	Відвідування святих місць, паломницькі подорожі, участь у релігійних обрядах та святкуваннях
За тривалістю подорожі	Короткостроковий туризм	Це туризм, який передбачає поїздки тривалістю від кількох днів до кількох тижнів
	Довгостроковий туризм	Подорожі, які тривають декілька місяців або навіть років. Наприклад, експедиції, кругосвітні подорожі або тривалі навчальні поїздки
За типом туристичних маршрутів	Груповий туризм	Туризм, при якому туристи подорожують у складі групи з гідом чи без нього, мають попередньо визначений маршрут і план
	Індивідуальний туризм	Подорожі, які здійснюються індивідуально або невеликою компанією, без групи, за власним маршрутом та заздалегідь спланованим планом.
За транспортними засобами	Авіаційний туризм	Подорожі, в основному, за допомогою авіаційного транспорту. Це може бути як традиційний відпочинок на курортах, так і ділові поїздки
	Круїзний туризм	Туризм, пов'язаний з подорожами на круїзних лайнерах, де сама подорож є частиною відпочинку
	Автомобільний туризм	Поїздки на автомобілях, мотоциклах або іншому транспорті по певних маршрутах
	Пішохідний туризм	Це туризм, який передбачає подорожі пішки, зазвичай з метою екологічного туризму, піших походів або турів
За сезонністю	Сезонний туризм	Подорожі, які обмежені певним сезоном. Наприклад, зимовий туризм (катання на лижах, сноуборді) або літній (пляжний відпочинок)
	Цілорічний туризм	Туризм, який можливий у будь-яку пору року, наприклад, культурний або медичний туризм
За рівнем розвитку туристичної інфраструктури	Масовий туризм	Туризм, спрямований на великі потоки туристів і включає в себе популярні напрямки з добре розвинутою інфраструктурою
	Ексклюзивний туризм	Це туризм для обмеженого кола осіб, що передбачає індивідуальний підхід, унікальні маршрути та високий рівень обслуговування
За характером подорожі	Діловий туризм	Поїздки з метою участі в бізнес-зустрічах, конференціях, виставках, нарадах, форумах тощо

	Освітній туризм	Туризм, пов'язаний з навчанням або участю у курсах, семінарах, мовних програмах, стажуваннях
	Волонтерський туризм	Подорожі з метою волонтерської діяльності, допомоги в розвитку певних проектів або благодійних ініціатив

Джерело: [10, с. 23-26]

Індивідуальний туризм – це форма туризму, при якій туристи планують і організовують подорож самостійно, без участі туроператорів чи гідів. Індивідуальний туризм включає як короткострокові, так і довгострокові подорожі, де турист має можливість вибирати маршрути, транспорту та програми за власним бажанням. Така форма популярна серед досвідчених мандрівників або тих, хто шукає певну самостійність.

Груповий туризм – це форма туризму, коли група туристів подорожує разом під керівництвом гіда або без нього. Групи можуть бути великими або невеликими, з попередньо спланованим маршрутом і програмою. Груповий туризм часто включає екскурсії, відвідування визначних пам'яток, а також забезпечує організацію транспортних засобів, готелів і харчування [11, с. 208].

Організований туризм (тури через туроператорів) – це форма туризму, при якій туристи купують готові тури у туроператорів або турагентів. Всі аспекти подорожі, включаючи транспорт, проживання, харчування та екскурсії, зазвичай організовуються заздалегідь. Цей вид туризму дуже популярний серед людей, які шукають комфорт та зручність, адже туроператори беруть на себе всю організацію.

Екскурсійний туризм зосереджується на відвідуванні культурних та історичних пам'яток. Це може бути як частина організованих турів, так і самостійні поїздки, в яких основна мета – отримання нових знань, культурний обмін і вивчення історії та традицій інших народів.

Автономний туризм (автоподорожі) – це форма туризму, при якій туристи подорожують на власних транспортних засобах, таких як автомобілі, мотоцикли чи каравани. Вони самостійно планують маршрути і зупинки, надаючи більше свободи та гнучкості в організації подорожі. Такі поїздки можуть бути як короткостроковими, так і тривалими [12, с. 39].

Медичний туризм - це форма туризму, яка пов'язана з подорожами за кордон з метою отримання медичних послуг, таких як лікування, операції, косметичні процедури, стоматологічне обслуговування, реабілітація або інші медичні послуги, які можуть бути дешевшими або більш доступними в іншій країні.

Молодіжний туризм зосереджений на подорожах для молодих людей, часто через організації, що пропонують спеціалізовані тури. Вона включає активний відпочинок, волонтерські програми, участь у міжнародних молодіжних заходах або спортивних змаганнях. Це може бути як індивідуальний, так і груповий туризм.

Діловий туризм (бізнес-туризм) пов'язаний з поїздками, організованими для ведення бізнесу: участь у конференціях, форумах, зустрічах, виставках, переговорах. Основною метою є не відпочинок, а вирішення робочих завдань та розширення професійних контактів [13, с. 248].

Релігійний (паломницький) туризм передбачає подорожі до святих місць або участь у релігійних святкуваннях, молитвах та обрядах. Паломники відвідують місця, які мають важливе релігійне значення, наприклад, Ватикан у Римі, Мекку, святі місця в Індії чи Ізраїлі.

Екологічний туризм (екотуризм) полягає в подорожах до природних територій, з метою збереження природи, взаємодії з екосистемами та сприяння екологічній освіті. Туристи відвідують національні парки, заповідники та інші природні об'єкти, де організовуються екологічно чисті тури.

Круїзний туризм включає подорожі на круїзних лайнерах. Туристи отримують не лише відпочинок на кораблі, а й відвідують різні портові міста та країни в межах одного маршруту. Круїзний туризм може бути орієнтований на розваги, відпочинок, а також культурний обмін [14].

Волонтерський туризм – це форма туризму, де люди подорожують з метою надання допомоги в різних сферах: благодійність, захист природи, будівництво, соціальні програми. Туристи виконують волонтерську роботу під час перебування в іншій країні, отримуючи досвід і нові знання.

Сільський туризм – це форма туризму, яка спрямована на відвідування сільських територій і взаємодію з природою, традиціями і способом життя сільських громад. Туристи можуть брати участь у сільськогосподарських роботах, спостерігати за процесом виробництва продуктів, насолоджуватися природними краєвидами.

Розважальний туризм орієнтований на різні форми розваг, зокрема відвідування тематичних парків, концертів, спортивних подій, а також активний відпочинок (наприклад, на гірських лижах чи серфінгу) [15, с. 21-27].

Ці форми міжнародного туризму дозволяють кожному вибрати тип подорожі відповідно до своїх інтересів, бюджету та бажаного досвіду. Вони сприяють розвитку як туризму, так і міжнародних взаємозв'язків, культурного обміну та економічного розвитку країн.

Таким чином, міжнародний туризм має численні різновиди, які відповідають на різноманітні потреби туристів і можуть включати поїздки на відпочинок, навчання, культурний обмін, ділові зустрічі, медичні процедури тощо. Різноманітність видів туризму дозволяє кожному знайти найбільш підходящий тип подорожі відповідно до своїх інтересів та цілей.

1.2. Економічний розвиток як наукова категорія

Економічний розвиток є однією з основних категорій в економічній науці, що охоплює широке коло явищ і процесів, пов'язаних з трансформацією економічної системи. Ця категорія дозволяє аналізувати процеси, які приводять до зміни рівня життя населення, підвищення ефективності використання ресурсів, розвитку виробничого потенціалу та поліпшення соціальних умов життя.

Економічний розвиток передбачає не лише зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, а й зміну структури економіки, розвиток нових технологій, покращення інфраструктури, що веде до зростання добробуту населення та поліпшення умов для ведення бізнесу. Зростання не є лише кількісним показником, а й означає якісні зміни у структурі економічної системи [16, с. 94-99].

Економічний розвиток охоплює зміни не лише в економічній сфері, а й у соціальній, культурній, технологічній та екологічній сферах. У рамках економічного розвитку здійснюються інвестиції в освіту, охорону здоров'я, науку та техніку, що сприяє загальному покращенню якості життя.

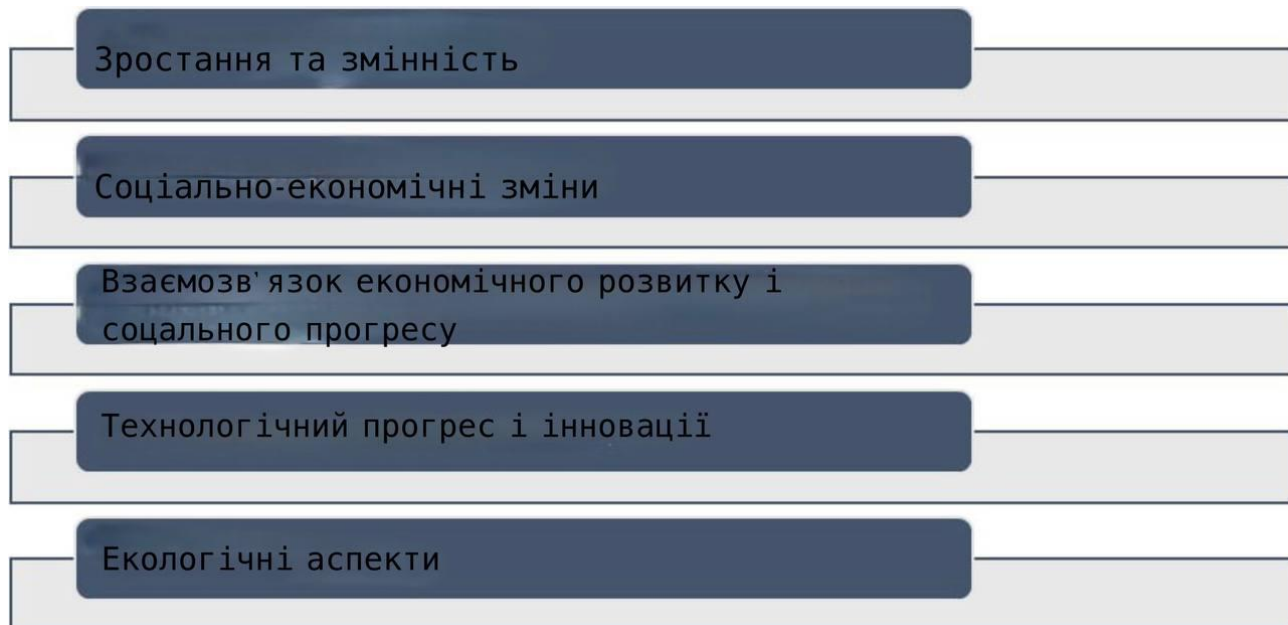

Рис. 1.1 Основні аспекти економічного розвитку. Джерело: складено автором за матеріалами [17]

Економічний розвиток не є лише збільшенням обсягів виробництва, він також включає покращення умов життя, скорочення бідності, поліпшення рівня зайнятості та зменшення нерівності в доходах. Це означає, що економічний розвиток має бути збалансованим із соціальними процесами.

Важливим елементом економічного розвитку є впровадження нових технологій та інновацій, які можуть змінювати не лише виробничі процеси, але й покращувати якість товарів та послуг. Це також веде до створення нових робочих місць, розвитку нових галузей і стимулює розвиток науково-дослідних та розробницьких програм.

З сучасним розумінням економічного розвитку важливим є забезпечення сталого розвитку, що включає збереження природних ресурсів та навколишнього середовища. Тому економічний розвиток не повинен шкодити екології і має включати принципи енергозбереження, зниження викидів шкідливих речовин та ефективного використання природних ресурсів [18, с. 330].

У класичній економічній теорії, як правило, економічний розвиток асоціюється з процесом зростання виробництва і забезпечення високих темпів економічного зростання. Цей підхід зосереджувався на ефективному використанні ресурсів, розширенні ринку та інвестиціях у виробничий сектор.

Відповідно до модерністського підходу, економічний розвиток є складним і багатограним процесом, що включає структурні зміни в економіці (перехід від аграрної до індустріальної та постіндустріальної економіки), соціальний розвиток, технологічні інновації, а також інтеграцію країни в глобальну економіку.

Важливим є сучасний підхід до економічного розвитку, який підкреслює важливість сталого розвитку. Це означає, що економічний розвиток має здійснюватися з урахуванням екологічних, соціальних та економічних факторів, щоб не погіршувати умови життя майбутніх поколінь і забезпечувати баланс між економічними та природними ресурсами [19, с. 37-40].

Підхід соціальної справедливості враховує соціальні аспекти економічного розвитку, підкреслюючи важливість рівномірного розподілу економічних вигод серед різних груп населення та зниження нерівності в доходах. Цей підхід орієнтований на те, щоб економічний розвиток не призводив до зростання соціальної нерівності або посилення бідності.

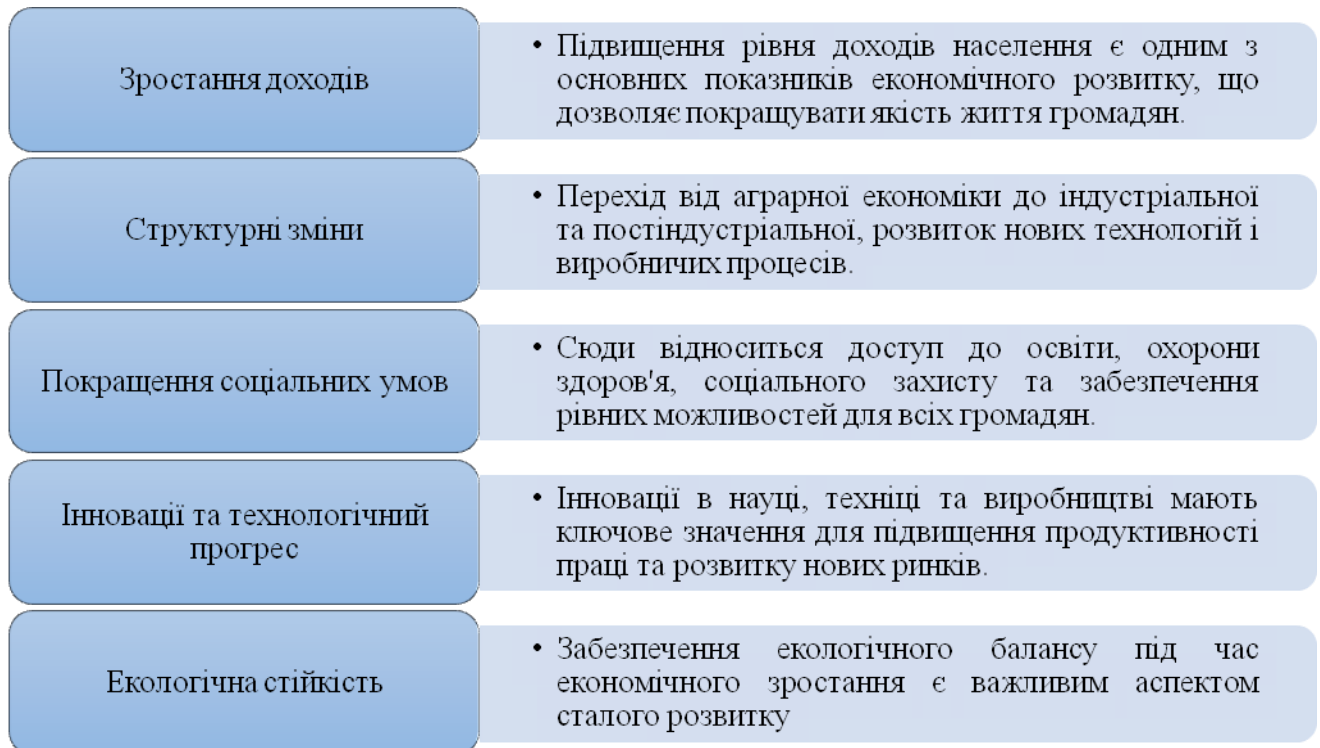

Рис. 1.2 Основні характеристики економічного розвитку. Джерело: [20]

Економічний розвиток – це складний і багатогранний процес, що включає не тільки економічне зростання, а й покращення соціальних, екологічних та інфраструктурних умов. Для досягнення сталого економічного розвитку необхідно враховувати технологічний прогрес, соціальну справедливість і екологічну відповідальність, щоб досягти високого рівня добробуту населення та зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь [20].

Міжнародний туризм є одним з важливих секторів економіки багатьох країн, що значно впливає на економічний розвиток, сприяючи зростанню національного доходу, створенню робочих місць, розвитку інфраструктури та соціальних секторів. Вплив міжнародного туризму на економічний розвиток можна оцінювати з різних аспектів – економічних, соціальних, культурних та екологічних.

Міжнародний туризм має безпосередній економічний ефект через споживчі витрати туристів на товари та послуги під час подорожі. Ці витрати включають транспортні послуги (авіап перевезення, залізничні та автобусні послуги, оренда автомобілів), проживання (готелі, хостели, готельні комплекси, курорти), харчування (ресторани, кафе, бари), екскурсії та розваги (музеї,

природні парки, культурні заходи), товари та сувеніри. Ці витрати прямо впливають на ВВП країни, оскільки створюють попит на товари та послуги місцевих виробників, підприємств і постачальників.

Окрім прямого впливу, міжнародний туризм також має непрямий ефект, зокрема через створення робочих місць у суміжних галузях. Туризм сприяє розвитку таких галузей, як транспорт, готельний бізнес, ресторанний бізнес, страхування, розваги та екскурсії. Ці галузі потребують кваліфікованої робочої сили [21, с. 21].

Внаслідок росту попиту на туристичні послуги в країні інвестори можуть вкладати кошти у розвиток туристичної інфраструктури (нові готелі, транспортні мережі, культурні об'єкти, курорти). Туризм може стимулювати розвиток інших галузей, таких як сільське господарство (виробництво місцевих продуктів), виробництво товарів, що користуються попитом серед туристів (сувеніри, одяг, косметика).

Інфраструктура є основною умовою розвитку туризму. Розвиток туризму вимагає створення або модернізації низки об'єктів інфраструктури. Оновлення та розширення інфраструктури не тільки створює нові робочі місця, а й підвищує загальний рівень розвитку економіки.

Міжнародний туризм є важливим фактором культурного обміну між країнами. Туристи приїжджають для того, щоб дізнатися більше про місцеві традиції, культуру, історію, що дозволяє популяризацію національної культури. Тури з культурними, історичними чи гастрономічними орієнтаціями можуть сприяти міжнародному визнанню культурних особливостей країни. Взаємодія з іноземними туристами сприяє розвитку зовнішньоекономічних відносин, надаючи країнам можливість посилити свої зв'язки з іншими державами [22, с. 233].

Хоча туризм може мати позитивний вплив на економіку, він також може створювати проблеми для навколишнього середовища. Туризм може спричиняти забруднення повітря, води та земель, особливо в популярних туристичних напрямках. Велика кількість туристів може призводити до вичерпання

природних ресурсів, таких як вода, енергія та земельні ресурси. Туристи часто залишають після себе відходи, що негативно впливає на екосистеми. Однак за умов правильного управління туризмом і запровадження сталих практик можна звести до мінімуму негативні екологічні наслідки, наприклад, шляхом розвитку екологічного туризму.

Чим більше туристів відвідує країну, тим більше вона отримує від міжнародного туризму, що проявляється у збільшенні валютних надходжень. Проте надмірна кількість туристів може створювати перевантаження інфраструктури, збільшення цін і навіть впливати на якість обслуговування, що може негативно позначитися на довгострокових економічних вигодах.

Міжнародний туризм є важливим джерелом робочих місць, оскільки цей сектор створює роботу не тільки безпосередньо в туристичній індустрії (гід, готелі, туроператори, ресторани), але й у суміжних галузях, таких як транспорт, сільське господарство, охорона навколишнього середовища. Завдяки цьому туризм є важливим фактором зниження рівня безробіття в багатьох країнах [23, с. 511].

Міжнародний туризм має значний вплив на економічний розвиток країни. Він сприяє зростанню ВВП, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, покращенню соціальних умов, а також сприяє культурному обміну між націями. Однак важливо враховувати екологічні та соціальні аспекти туризму, впроваджуючи стратегії сталого розвитку. Тому для досягнення максимальних економічних вигод від міжнародного туризму важливо здійснювати планування та управління туризмом з урахуванням усіх його потенційних впливів.

Висновки до першого розділу

Отже, міжнародний туризм є складним і багатогранним явищем, яке охоплює різноманітні види та форми, що сприяють розвитку економіки країн. Визначення основних видів міжнародного туризму, таких як екскурсійний, медичний, діловий, розважальний, екологічний та інших, дозволяє зрозуміти різноманітність інтересів і потреб туристів, що мають великий вплив на економіку

як національному, так і міжнародному рівнях. Кожна форма туризму має свої особливості та потребує специфічних підходів до організації та управління.

Економічний розвиток як наукова категорія включає не лише кількісне зростання економіки, але й зміни в соціальній, культурній та технологічній сферах. Це дозволяє оцінити, як економічне зростання може привести до покращення рівня життя, зменшення нерівності та підвищення ефективності використання ресурсів. Зокрема, туризм виступає важливим чинником, що стимулює економічний розвиток через залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, створення робочих місць та зміцнення міжнародних економічних зв'язків.

Міжнародний туризм має значний економічний потенціал, який може впливати на багато аспектів економічного розвитку, включаючи інвестиції в інфраструктуру, підвищення рівня зайнятості та покращення соціальних умов. Водночас важливо враховувати потенційні екологічні та соціальні наслідки, які можуть супроводжувати розвиток туристичних потоків, тому необхідно проводити стратегії сталого розвитку туризму.

Теоретичний аналіз впливу міжнародного туризму на економічний розвиток дозволяє встановити, що ефективне управління цією сферою вимагає комплексного підходу, який враховує не лише економічні, але й соціальні та екологічні аспекти. Туризм може бути важливим фактором зростання національного доходу та сприяти розвитку інших галузей економіки, проте для цього необхідно забезпечити відповідне планування та політику сталого розвитку.

Таким чином, дослідження теоретичних основ міжнародного туризму та економічного розвитку є важливим для розуміння механізмів взаємодії цих процесів, а також для розробки ефективних рекомендацій щодо використання потенціалу туризму для розвитку національної економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІСПАНІЇ

2.1. Особливості міжнародного туризму в королівстві Іспанія

Іспанія є однією з найбільш популярних туристичних дестинацій у світі, що пояснюється її багатою культурною спадщиною, прекрасними природними ландшафтами, високим рівнем сервісу та стратегічним розташуванням в Європі. Туризм є важливим сектором економіки Іспанії, і він займає значну частину в структурі її ВВП та створенні робочих місць.

Офіційна назва країни – Королівство Іспанія. Столиця – місто Мадрид. Площа території складає 504,8 тисячі квадратних кілометрів. Чисельність населення – 39,6 мільйона осіб. Офіційна валюта – євро.

Іспанія розташована на південному заході Європи, займаючи близько 85% території Піренейського півострова. Окрім цього, країна включає Балеарські та Пітиузські острови в Середземному морі, а також Канарські острови в Атлантичному океані. Зі сходу та півдня Іспанія омивається водами Середземного моря, з заходу – водами Атлантичного океану. Іспанія має сухопутні кордони з Францією, Португалією, Андоррою та британською

територією Гібралтар. Країна розташована на перехресті важливих морських та повітряних шляхів, що з'єднують Європу з Африкою та Америкою.

Іспанія пропонує туристам різноманітні можливості для відпочинку та активностей, що забезпечує високу привабливість країни для різних категорій туристів. Іспанія має багату історичну спадщину, численні музеї, архітектурні пам'ятки, серед яких виділяються Саграда Фамілія в Барселоні, Альгамбра в Гранаді, Палац королів в Мадриді, численні церкви та монастирі. Іспанія славиться також своїми святами, наприклад, Фієста де Сан-Фермін (бег биків) та Фламенко [24, с. 19].

Туризм в Іспанії регулюється через низку законів та нормативних актів, які охоплюють як національний, так і регіональний рівні. Іспанія має кілька інституцій, які займаються управлінням і контролем туризму на різних рівнях, починаючи від державної політики до місцевих законів, що стосуються конкретних регіонів.

На державному рівні регулювання туризму здійснюється Міністерством індустрії, торгівлі та туризму Іспанії, яке відповідає за стратегічне планування розвитку туризму в країні. Одним з основних завдань цього міністерства є просування Іспанії як туристичної країни, створення сприятливих умов для інвесторів та організація співпраці з іншими країнами в галузі туризму.

Також важливу роль відіграють національні закони, зокрема:

- Закон про туристичну діяльність в Іспанії, який регулює основні аспекти туристичної інфраструктури та діяльності, зокрема, ліцензування готелів, агентств і туристичних послуг.
- Закон про підтримку та розвиток туризму, що визначає основні принципи та напрямки державної політики у сфері туризму, включаючи сталий розвиток і екологічні ініціативи.

Іспанія – це федеративна країна з автономними спільнотами, кожна з яких має свої органи управління, які можуть ухвалювати закони та регулювати туризм на своєму рівні. Наприклад, в таких автономних спільнотах, як Каталонія, Андалусія або Балеарські острови, можуть існувати специфічні правила для

розвитку туризму, зокрема, щодо розміщення туристів, екологічних обмежень або організації місцевих туристичних маршрутів.

Ці регіональні закони можуть охоплювати такі аспекти:

- Ліцензування готелів і туристичних об'єктів на місцевому рівні.
- Природоохоронні заходи та екологічні стандарти для туризму, особливо в природних та історичних зонах.
- Обмеження або заохочення розвитку певних видів туризму, таких як сільський туризм або екологічний туризм.

Для діяльності туристичних компаній в Іспанії необхідно отримати відповідні ліцензії. Це стосується не лише готелів, але й турагентів, гідів, орендних компаній та інших постачальників послуг, які повинні відповідати певним стандартам. Ліцензії видаються національними або місцевими органами влади і включають контроль якості послуг, санітарних умов та безпеки.

Іспанія активно розвиває концепцію сталого туризму, що передбачає збереження природних ресурсів та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. Для цього створюються спеціальні зони для екологічного туризму, вводяться екологічні стандарти для готелів та інших об'єктів розміщення, а також заохочується використання відновлювальних джерел енергії та зниження викидів вуглецю.

В Іспанії туристичні податки також є важливим елементом регулювання. Наприклад, в певних автономних спільнотах існують туристичні збори, які стягуються з туристів при поселенні в готелях або інших засобах розміщення. Ці кошти часто використовуються для підтримки інфраструктури туризму або збереження природних ресурсів.

Іспанія також стикається з викликами, пов'язаними з надмірним туризмом, особливо в таких містах, як Барселона та Мадрид, де перевантаженість інфраструктури та негативний вплив на місцеве населення стали важливими питаннями. Тому на рівні місцевих органів влади приймаються обмеження щодо кількості туристичних об'єктів, доступу до певних територій або часового обмеження для туристичних груп.

Пандемія COVID-19 також серйозно вплинула на туристичний сектор Іспанії, вимагаючи нових правил для забезпечення безпеки туристів і працівників. Введення обмежень на міжнародні подорожі, санітарних норм та дистанціювання було необхідним кроком для відновлення довіри до туристичної індустрії.

Всі ці аспекти показують, що туризм в Іспанії регулюється через комбінацію національних законів, регіональних норм, екологічних стандартів і заходів для забезпечення сталого розвитку галузі.

Міжнародний туризм є основним джерелом доходу для Іспанії. За статистикою, цей сектор складає значну частину від ВВП країни. Туризм сприяє створенню великої кількості робочих місць – як безпосередньо в галузі (готелі, ресторани, туристичні агентства), так і в суміжних секторах, таких як транспорт, будівництво та сільське господарство.

За даними організацій, таких як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Іспанія знаходиться серед лідерів світу за кількістю іноземних туристів, а її популярність серед туристів продовжує зростати [25, с. 208-213].

Іспанія має вигідне географічне розташування, що дозволяє їй залучати туристів із різних куточків світу. Крім того, країна має помірний середземноморський клімат, що дозволяє туристам відпочивати в Іспанії протягом цілого року. Літні місяці приваблюють туристів до морських курортів, а м'яка зима – до гірських курортів, зокрема на Сьєрра-Невада для лижного відпочинку.

Коста-Брава	<ul style="list-style-type: none"> • Узбережжя на північному заході Іспанії, яке славиться своїми красивими пляжами, курортами та середземноморським кліматом.
Канарські та Балеарські острови	<ul style="list-style-type: none"> • Популярні напрямки для пляжного відпочинку, водних видів спорту та гірського туризму
Барселона	<ul style="list-style-type: none"> • Один із найпопулярніших туристичних напрямків, відомий своєю унікальною архітектурною спадщиною (праці Антоніо Гауді), пляжами та культурними подіями.
Мадрид	<ul style="list-style-type: none"> • Столиця країни, яка є важливим культурним і економічним центром, з численними музеями, палацами та історичними пам'ятками

Рис. 2.3 Популярні туристичні регіони Іспанії. Джерело: [26]

Іспанія має добре розвинену інфраструктуру для обслуговування туристів, з численними міжнародними аеропортами (Барселона, Мадрид, Валенсія, Севілья, Малага), сучасними залізничними та автобусними мережами, що дозволяють туристам легко переміщатися по країні. Велика кількість готелів, від готелів високого класу до бюджетних варіантів, надає можливості для різних категорій туристів [26, с. 21-29].

Іспанська влада активно підтримує розвиток туристичного сектору через державні програми, які сприяють рекламі країни на міжнародних ринках. Вона також організовує різноманітні заходи, фестивалі та події, щоб залучити туристів, зокрема через міжнародні виставки туризму. Наприклад, міжнародні події, як Fitur в Мадриді – одна з найбільших туристичних виставок світу, яка сприяє залученню туристів до країни [27, с. 43-50].

Хоча Іспанія є лідером на ринку міжнародного туризму, вона також стикається з деякими викликами.

Рис. 2.4 Виклики міжнародного туризму Іспанії. Джерело: [28]

Міжнародний туризм є одним із основних двигунів економічного розвитку Іспанії, значно сприяючи зростанню ВВП, створенню робочих місць та розвитку інфраструктури. Завдяки різноманітним туристичним напрямкам та високому рівню обслуговування, Іспанія продовжує залучати туристів з усього світу. Однак важливо враховувати потенційні екологічні та соціальні проблеми, пов'язані з надмірним туризмом, і працювати над сталим розвитком цієї галузі для забезпечення довгострокових вигод [28, с. 228].

Утримання лідерських позицій Іспанії на міжнародному туристичному ринку в умовах кризових трансформацій і загострення конкуренції, підтримка позитивного міжнародного іміджу країни та ефективне використання її туристично-рекреаційного потенціалу є результатом злагодженої та обґрунтованої державної туристичної політики. Це дозволило створити так звану «Іспанську модель туризму», яка здобула популярність і в інших країнах.

Протягом багатьох років туристична індустрія Іспанії підлягала постійному активному державному регулюванню. Початкові етапи розвитку були характерні агресивною політикою, спрямованою на досягнення максимального кількісного зростання туризму через централізоване державне втручання. Водночас питання планування та просування туристичних продуктів

на рівні територіально-адміністративних одиниць були передані Автономним Співтовариствам (las Comunidades Autónomas).

Функції, повноваження та завдання державних органів, що займаються туризмом, змінювались і адаптувались відповідно до економічних і історичних умов розвитку країни. Це створило необхідність для координації дій у галузі туризму, орієнтуючись на такі індикатори, як якість, стійкість, знання та інновації [29, с. 63-70].

На сьогоднішній день інституційна структура, що забезпечує розвиток туристичної галузі Іспанії, є добре розвинутою та розгалуженою. Для Іспанії характерна європейська модель державного регулювання туристичної діяльності, в межах якої питання розвитку туризму вирішуються через багатогалузеве міністерство, за допомогою відповідних спеціалізованих підрозділів.

Особливу увагу заслуговує діяльність Інституту туризму Іспанії (TURESPAÑA), який є структурним підрозділом центрального уряду та відповідає за просування Іспанії як туристичної дестинації [30].

Для виконання своїх завдань TURESPAÑA здійснює діяльність за кількома ключовими напрямками:

- планування, розвиток і реалізація заходів, спрямованих на просування іспанського туризму на міжнародних ринках;
- надання маркетингової підтримки туристичному продукту Іспанії за кордоном;
- взаємодія з автономними регіонами, місцевими органами влади та приватним сектором;
- управління і просування потенціалу окремих туристичних об'єктів, зокрема Мадридського конгрес-центру;
- розробка стратегії та маркетингового плану для державної готельної мережі Paradores de Turismo de España.

Ця організація має широку мережу інформаційних офісів як в Іспанії, так і в 33 країнах світу. Інститут фінансується повністю з державного бюджету, що

дозволяє Іспанії займати перше місце у світі за розміром річного бюджету, виділеного на просування національного туристичного продукту на міжнародній арені.

За прогнозами Tur España, до кінця 2024 року витрати на туристичні послуги в Іспанії зростуть приблизно на 16% порівняно з 2023 роком, досягнувши 126 мільярдів євро. Очікується, що кількість міжнародних відвідувачів перевищить 94 мільйони, що на 10% більше, ніж у попередньому році [30].

Щодо динаміки відвідувачів по регіонах, то, зокрема, в період з січня по листопад 2024 року, темпи зростання кількості туристів і витрат у так званих зелених та внутрішніх регіонах Іспанії були вищими за середній показник по країні та за основні шість регіонів. Наприклад, в основних громадах кількість туристів збільшилася на 10,5%, а витрати на 16,5%. У регіонах, пов'язаних із зеленою та внутрішньою частиною Іспанії, кількість відвідувачів зросла на 12,9%, а витрати – на 18,9%.

Що стосується прогнозів на перші чотири місяці 2025 року, Іспанія може досягти 36 мільярдів євро витрат на туризм, що на 16% більше, ніж за той самий період 2024 року. Кількість туристів у цей період, ймовірно, наблизиться до 26 мільйонів, що на 9% більше, ніж за аналогічний період попереднього року.

Зайнятість у туристичній сфері також зросла в останньому місяці 2024 року на 3,8% порівняно з груднем 2023 року, досягнувши 2,6 мільйона працівників. 2024 рік завершився, як і 2023-й, з найвищим рівнем зайнятості, а в грудні спостерігався приріст на 4,4% у порівнянні з попереднім роком. У 2024 році покращення в галузі туризму торкнулися не лише кількісних, а й якісних показників [30].

Туристична діяльність в Іспанії на загальнодержавному рівні регулюється Законом № 48/1963 «Про компетенцію у галузі туризму» та Декретом від 14 січня 1965 року «Про діяльність приватних підприємств». Окрім цього загальнодержавного законодавства, кожен із 17 автономних регіонів Іспанії має

власне законодавство в сфері туризму, основні положення якого узгоджуються з вищезазначеним Законом.

Іспанське законодавство в галузі туризму регулює відносини між туристами та постачальниками туристичних послуг, визначає умови, за яких фізичні та юридичні особи мають право здійснювати туристичну діяльність, порядок надання туристичних послуг, а також встановлює заходи державного контролю та санкції для порушників. У квітні 1996 року Парламент Іспанії ухвалив Закон «Про комбіновані подорожі», який чітко визначив права та обов'язки як споживачів, так і туристичних агентств [31].

Коста Бланка – це один з найпопулярніших курортних регіонів Іспанії, чия назва в перекладі з іспанської означає «білий берег». Популярність цього курорту серед туристів з різних куточків світу обумовлена чудовими кліматичними умовами. Статистика свідчить, що на Коста Бланці в середньому 305 сонячних днів на рік, що є винятково високим показником. У найхолодніші місяці, зокрема в січні, температура рідко опускається нижче +10°C. Влітку, під час туристичного сезону, температура повітря зазвичай досягає +26°C, а температура моря +24°C. Курорт також славиться своїми сучасними готелями, серед яких особливо виділяється Гранд готель Балі (Grand Hotel Bali), який входить до числа 40 найвищих будівель у світі.

2.2. Економічні наслідки від міжнародного туризму в Іспанії

Міжнародний туризм є важливою складовою економіки Іспанії, оскільки ця країна є однією з найбільш популярних туристичних напрямків у світі. Економічні наслідки туризму в Іспанії мають різні аспекти, від позитивних до негативних.

Туризм є важливою частиною іспанської економіки. Згідно з даними Світової організації туризму (UNWTO), туристичний сектор становив приблизно

12-14% ВВП країни. Це означає, що значна частина економічного зростання Іспанії залежить від доходів від міжнародного туризму [34].

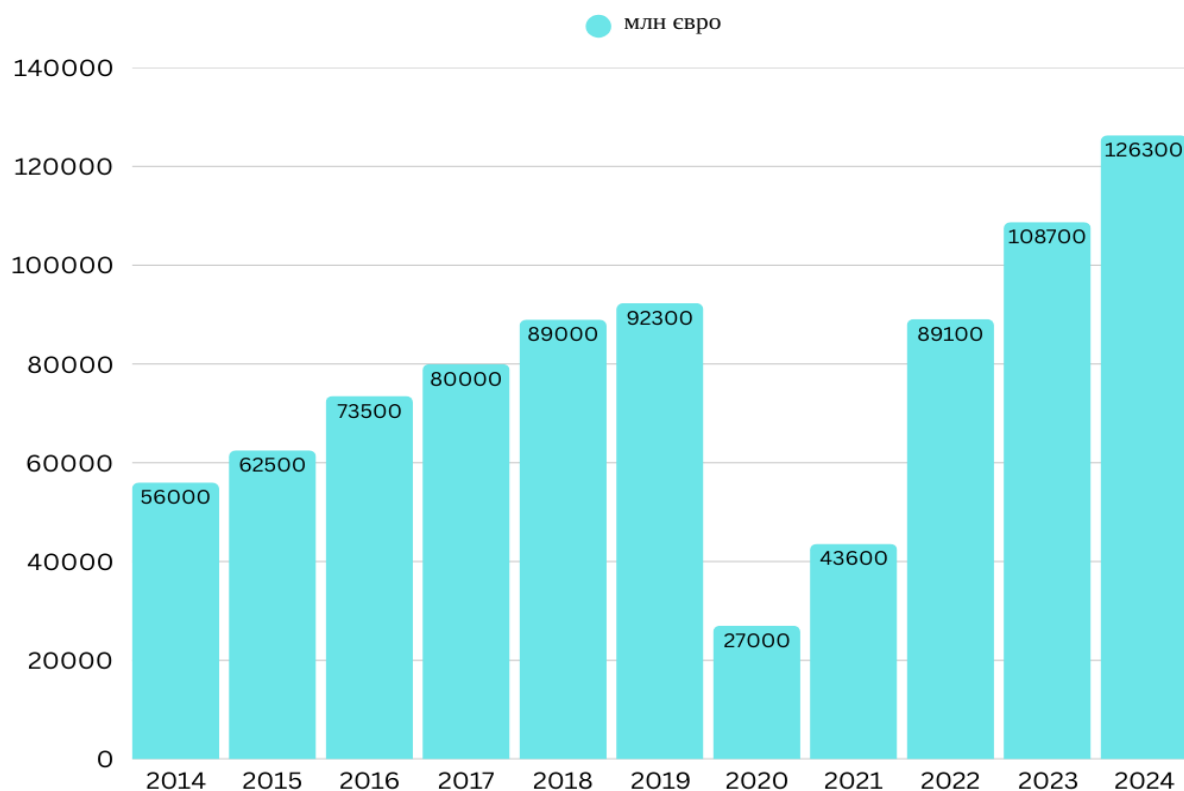

Рис. 2.5 Динаміка доходу від туризму у 2014-2024 рр. Іспанії. Джерело: [34]

Доходи від туризму в Іспанії у 2014–2019 роках показали стабільне зростання доходів від туризму з 56 до 92,3 млрд євро. У 2020 році спостерігається різке падіння до 27 млрд євро через пандемію COVID-19. 2021–2022 рр. – швидке відновлення майже до допандемічного рівня. 2023–2024 рр. – рекордні доходи: 108,7 і 126,3 млрд євро відповідно. Загалом за 10 років – приріст понад 125%, що підтверджує значення туризму для економіки Іспанії. [34].

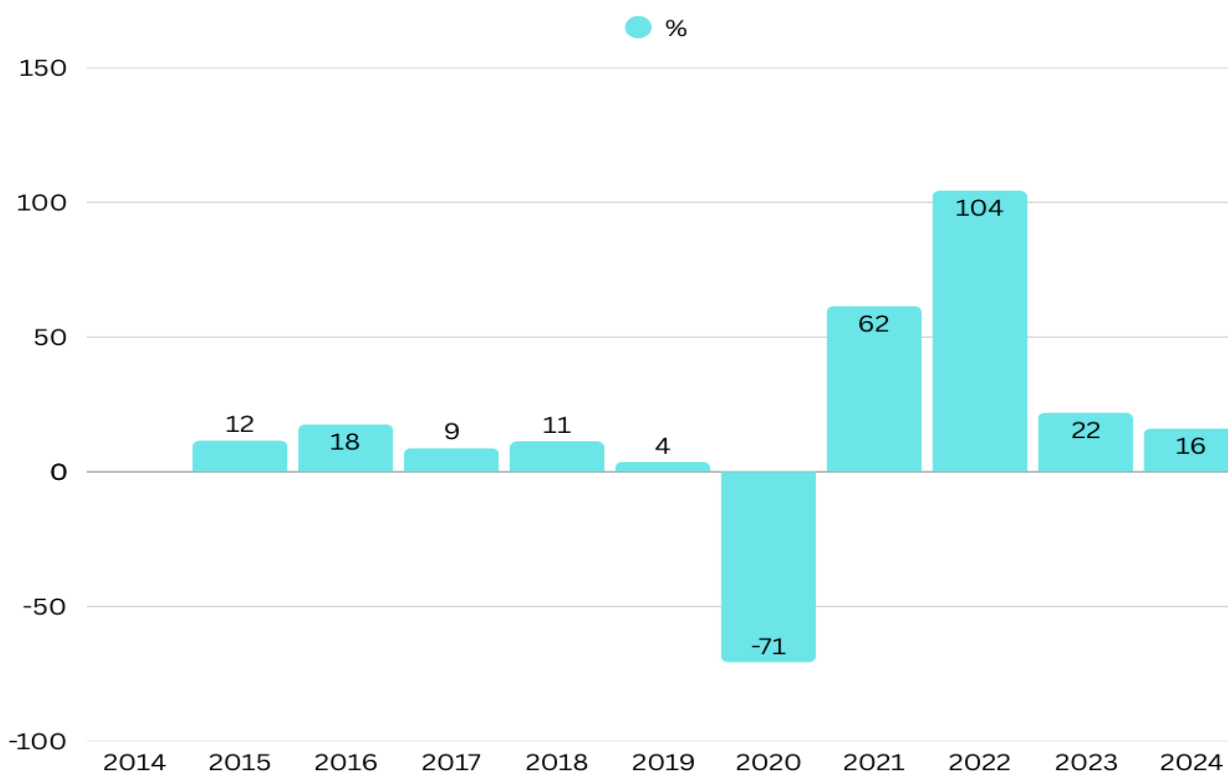

Рис. 2.6 Відхилення та приріст доходу від туризму у 2014-2024 рр. Іспанії у процентному відношенні. Джерело: [34]

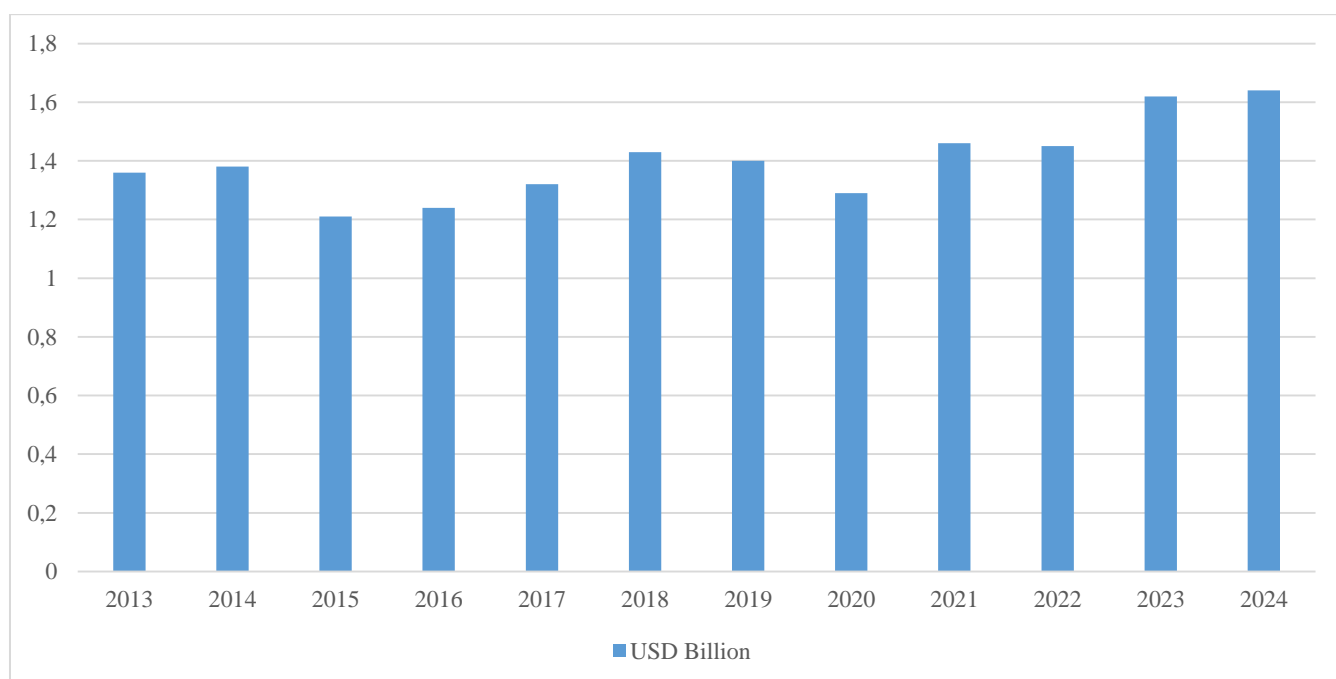

Рис. 2.7 Динаміка ВВП Іспанії. Джерело: [35]

У 2024 році туристичний сектор склав близько 15 % іспанського ВВП. ВВП в Іспанії в середньому становив 626,07 млрд. дол США з 1960 року по 2023 рік, досягнувши історичного максимуму в 1636,12 млрд. доларів США в 2008 році і рекордного мінімуму в 12,42 млрд. доларів США в 1960 році.

ВВП від послуг в Іспанії зріс до 280782 млн євро в четвертому кварталі 2024 року з 276 931 млн євро в третьому кварталі 2024 року. ВВП від послуг в Іспанії в середньому становив 160652,80 млн євро з 1995 по 2024 рік, досягнувши історичного максимуму 280782,00 млн євро в четвертому кварталі 2024 року і рекордного мінімуму 67821,00 млн євро в першому кварталі 1995 року [35].

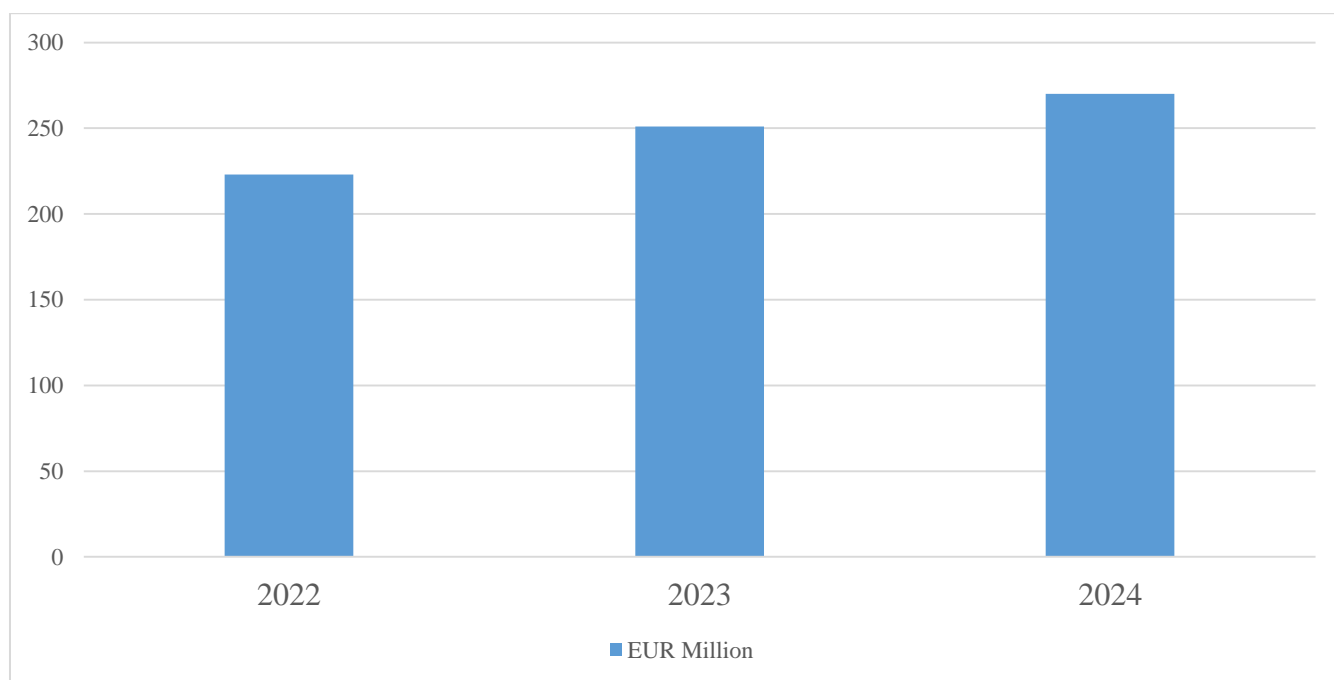

Рис. 2.8 Динаміка ВВП в Іспанії. Джерело: [36]

ВВП в Іспанії зріс до 280 782 млн євро в четвертому кварталі 2024 року з 276 931 млн євро в третьому кварталі 2024 року.

У січні 2025 року Іспанія прийняла близько 5,1 мільйона міжнародних туристів, що на 6,1% більше, ніж того ж місяця 2024 року, встановивши новий рекорд для будь-якого січня. Великобританія очолила список міжнародних прибутків із понад 860000 відвідувачів, що на 3,6% більше у порівнянні з січнем 2024 року. Франція посіла друге місце з 641201 відвідувачем, збільшивши кількість на 12,2%, тоді як Німеччина зафіксувала зниження на 2,4% із 547842 туристами [36].

Туристичний сектор становить близько 12 відсотків іспанського ВВП та 13 відсотків зайнятості. Міжнародний туризм генерує мільйони робочих місць у різних секторах економіки. Це не тільки безпосередньо пов'язані з туризмом галузі, такі як готелі, ресторани, туристичні агентства, але й інші сфери, такі як

транспорт, розваги, будівництво та торгівля. Оцінки показують, що туризм забезпечує близько 2,5 млн робочих місць в Іспанії.

У 2020 році туризм пережив найгірший період через рекордне скорочення попиту та значні обмеження на подорожі, спричинені пандемією. Рік завершився з істотним падінням як кількості туристів (-77,3%), так і витрат, які вони здійснили (-78,5%), а також зменшенням кількості ночівель у готелях (-81,7%) (INE) [37].

Натомість 2023 рік відзначився суттєвим відновленням туристичної галузі порівняно з попереднім роком, коли Іспанія вперше після пандемії перевищила рекорди щодо кількості міжнародних туристів, обсягів витрат та ночівель у готелях за останні чотири роки.

Згідно з даними Міністерства промисловості та туризму Іспанії, в період з січня по березень 2024 року країна прийняла майже 19,9 млн міжнародних пасажирів, що на 16% більше порівняно з тим самим періодом 2023 року. Водночас, у порівнянні з аналогічним кварталом допандемічного 2019 року це є додатковими 2,7 млн міжнародних прибуттів.

У березні 2024 року кількість пасажирів, які прибули до Іспанії через міжнародні аеропорти, досягла 7,6 мільйона осіб, що відображає суттєве зростання на 16,8% порівняно з тим самим місяцем 2023 року. Як показано на рис. 2.17, Мадрид став містом, яке прийняло найбільше туристів – близько 2 мільйонів осіб (26,7%). Балеарські острови відзначились найбільшим ростом у цій категорії порівняно з минулим роком, показавши збільшення на 33,3% у березні. Каталонія мала найбільшу частку в загальній кількості прибуттів – 21,1%, а Андалусія посіла друге місце з часткою 12,5% [38].

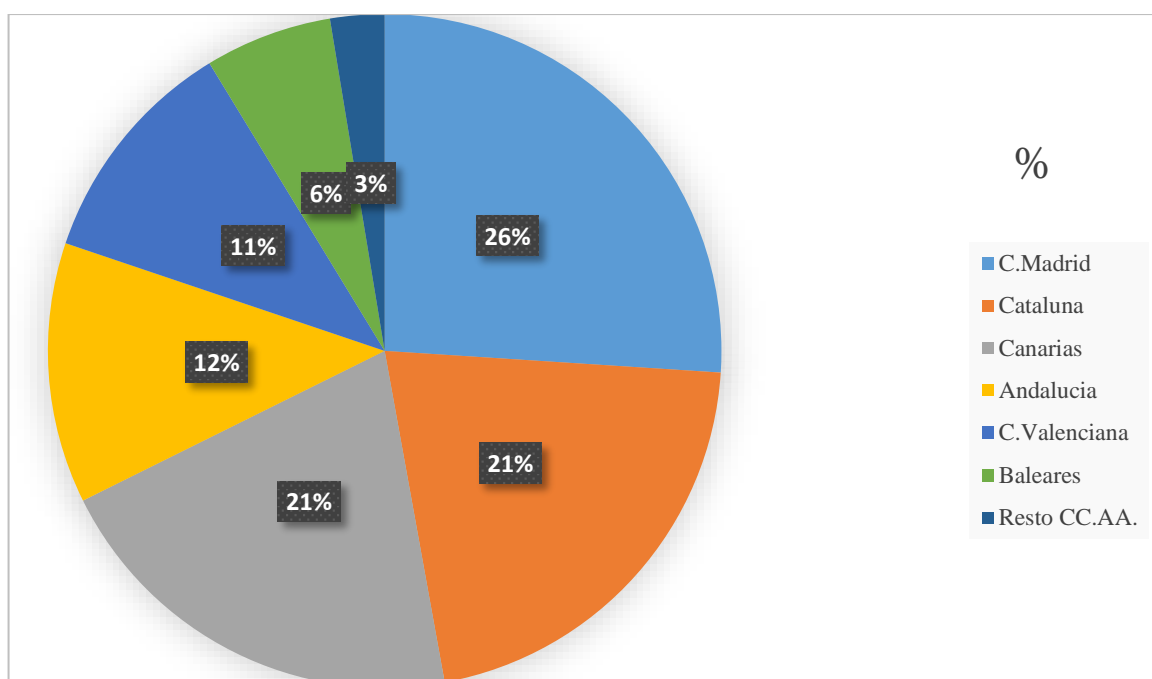

Рис. 2.9 Розподіл пасажирів (аеропорти) за місцем призначення в Іспанію станом на березень 2024 року. Джерело: [39]

Дослідження також вказують на суттєве зростання кількості рейсів з Польщі (80,4%), серед яких значну частину складають українці, які не можуть подорожувати з України через повномасштабне вторгнення росії, а також з Німеччини (22,2%), Швейцарії (21,4%) та Італії (21,2%) (рис. 2.9) [39].

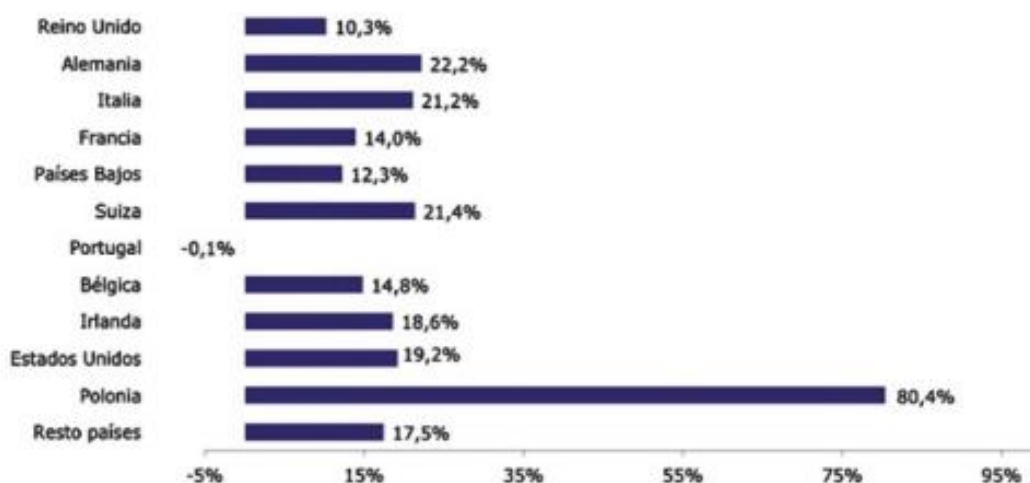

Рис. 2.10 Міжнародні рейси до Іспанії в порівнянні: 2023 та 2024 рр. [40]

Значне збільшення числа авіапасажирів у першому кварталі, включаючи період Великодня, свідчить не лише про позитивні результати в іспанському

туризмі, але й про активний процес десезоналізації туристичних потоків. Це означає зменшення різниці між низьким і високим туристичними сезонами, що традиційно відзначалися в цій галузі [40].

Зайнятість у туристичному секторі в березні 2024 року порівняно з тим самим місяцем 2023 року зросла на 157 035 осіб, або на 6,1%, досягнувши понад 2,7 мільйона працівників. Частка працівників у туристичному секторі збільшилася на 7,1 відсоткових пункти, досягнувши 81,8% від загальної кількості зайнятих. Це зростання охоплює всі підгалузі туристичної індустрії. Зокрема, в готельному та ресторанному господарстві кількість працівників збільшилася на 106 597 осіб (з яких 35 593 працюють у сфері розміщення, а 71 004 – у сфері харчування та напоїв). У туристичних агентствах приріст склав 5 415 осіб. Крім того, в інших видах туристичної діяльності зафіксовано загальне збільшення на 45 023 працівники [41].

Для обслуговування туристів Іспанія активно інвестує в інфраструктуру: будуються нові готелі, аеропорти, дороги, курорти, культурні об'єкти та музеї. Це допомагає не тільки підтримувати туристичний потік, але й покращує умови для місцевих жителів, забезпечуючи їх новими можливостями для працевлаштування та розвитку місцевої економіки.

Рис. 2.11 Економічні позитивні наслідки туризму в Іспанії. Джерело: [41]

Найнижчий рівень безробіття в регіонах, орієнтованих на туризм і промисловість: [42]

- Каталонія – 9,1%;
- Мадрид – 8,5%;
- Країна Басків – 7,2%.

Туризм є важливим джерелом валютних надходжень для Іспанії. Туристи витрачають гроші на проживання, харчування, транспорт, сувеніри та інші послуги, що забезпечує значні прибутки для країни. Ці надходження сприяють зміцненню національної валюти (євро) та покращують баланс платіжного балансу.

Міжнародний туризм також стимулює розвиток малих і середніх підприємств, таких як місцеві ресторани, магазини, екскурсійні компанії та культурні установи. Це підтримує підприємницьку активність у різних регіонах країни, зокрема в сільських та менш розвинених районах.

Негативним економічним наслідком є залежність від туризму. Залежність від туристичної індустрії може бути ризикованою, оскільки економіка країни стає вразливою до зовнішніх факторів, таких як глобальні економічні кризи, природні катастрофи, політичні нестабільності або пандемії (як це було під час COVID-19) [43, с. 136-143].

Велика кількість туристів може призводити до інфляції, особливо в популярних туристичних районах, де підвищення цін на житло, їжу та інші послуги стає очевидним.

Надмірна кількість туристів може мати негативний вплив на екологію, особливо в природних зонах і прибережних територіях. Зростає навантаження на місцеву екосистему, що може призвести до деградації довкілля.

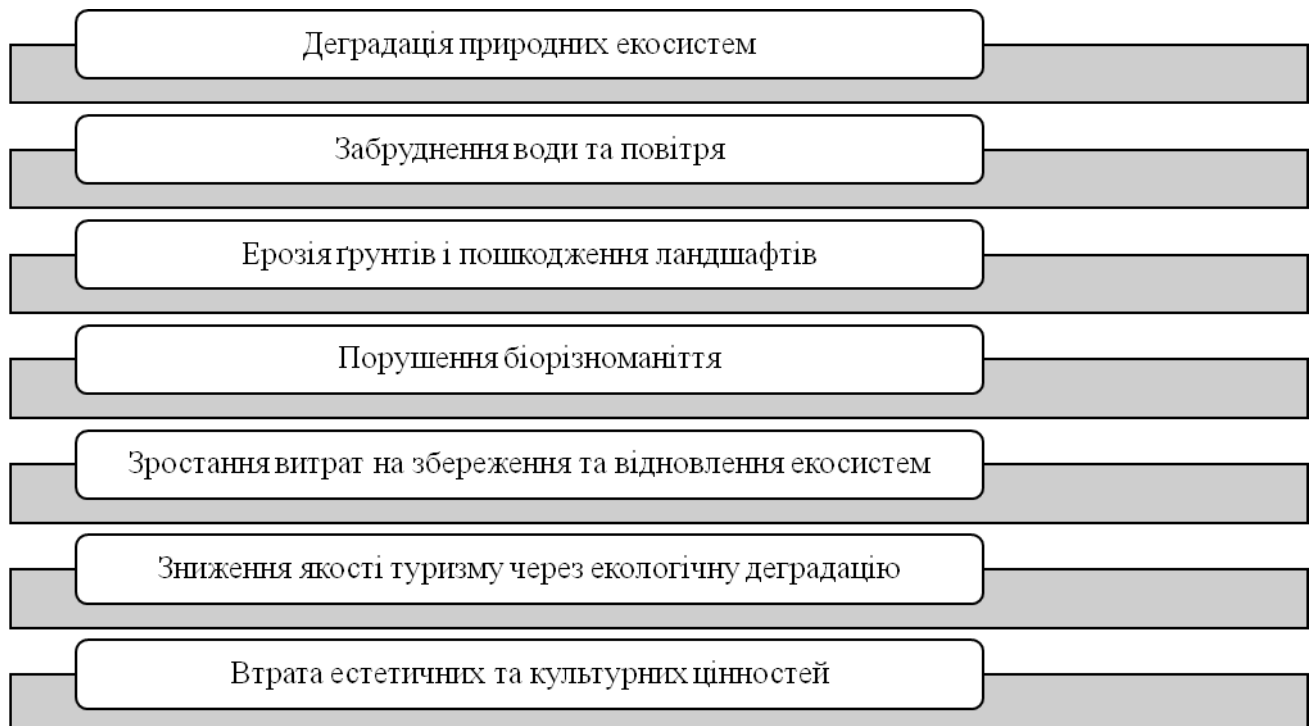

Рис. 2.12 Екологічні негативні наслідки туризму в Іспанії. Джерело: [44]

Завищене навантаження на природні території може призвести до порушення балансу екосистем. Наприклад, внаслідок надмірного відвідування природних парків, національних заповідників та інших охоронюваних територій може виникнути надмірне пошкодження рослинності, що обмежує природний ріст і відновлення видів. Ступінь деградації може бути дуже серйозним, особливо для рідкісних або вразливих видів флори та фауни.

Туристи можуть спричиняти забруднення водних ресурсів. Під час їхнього перебування на прибережних територіях або в зонах з багатими природними водними екосистемами збільшується кількість сміття (особливо пластикових відходів), витоків палива або масел, а також забруднення води хімічними речовинами, що використовуються в готелях, ресторанах чи на туристичних об'єктах. Це призводить до порушення водних екосистем, знищення морської фауни та флори, а також до забруднення прибережних територій, які в свою чергу стають менш привабливими для туристів [44, с. 75-79].

У районах, які відвідують великі групи туристів, особливо на гірських маршрутах, прибережних зонах або у місцях з дуже чутливими екосистемами, може виникнути ерозія ґрунту. Постійний рух людей по м'яких чи болотистих

територіях, а також використання інтенсивних туристичних маршрутів, може спричиняти руйнування поверхневого шару ґрунту, знищення природної рослинності, а в подальшому – й ерозію самих земель, що є критичним для підтримки здорових екосистем.

Туризм може сприяти зникненню певних видів тварин і рослин, якщо вони вразливі до людського втручання. Наприклад, шумове забруднення, часті вторгнення людей у віддалені території чи поява інвазивних видів, які «підсаджуються» людьми або їхніми товарами (наприклад, рослини чи комахи), можуть значно змінити місцеву екосистему. В результаті змінюється природний біоритм тварин, вони можуть залишати свої звичні місця проживання, а певні види можуть опинитися під загрозою зникнення.

Для боротьби з негативними наслідками надмірного туризму, держави та місцеві органи влади змушені витратити значні кошти на відновлення пошкоджених природних ресурсів. Це може включати зусилля з очищення води, заміну пошкоджених екосистем, відновлення ландшафтів, а також збереження біорізноманіття. Такі заходи можуть бути дуже дорогими та тривалими, і іноді не можуть повністю відновити екосистеми до їхнього початкового стану.

Наслідки надмірного туризму можуть впливати і на саму індустрію туризму. Зі зменшенням природних ресурсів, деградацією ландшафтів, зниженням чисельності тварин або забрудненням прибережних територій, ці місця можуть втратити свою привабливість для туристів. Зменшення попиту через погіршення екологічних умов може мати економічні наслідки для місцевих підприємців та загальне падіння доходів від туризму.

Туризм може також вплинути на культурні та історичні місця, що є частиною природних ландшафтів. Відвідувачі, які не дотримуються правил, можуть пошкодити археологічні пам'ятки або знищити частину природної краси, що робить ці місця унікальними. Відсутність поваги до культурних та природних цінностей може знизити туристичну привабливість регіону і порушити відносини між місцевими громадами та туристами.

Надмірна кількість туристів може мати серйозний вплив на екологію природних і прибережних територій, що потребує впровадження стратегій сталого розвитку туризму. Для збереження довкілля важливо впроваджувати політики контролю за потоком туристів, впроваджувати екологічно чисті технології, а також створювати освітні програми, щоб підвищити обізнаність туристів щодо важливості збереження природних ресурсів.

Туризм в Іспанії має яскраво виражену сезонність, що означає, що доходи від туризму можуть сильно коливатися в залежності від часу року. Літо є піковим сезоном, тоді як в зимові місяці кількість туристів зменшується. Це може призводити до тимчасового підвищення рівня безробіття в міжсезоння або вимагати більшої гнучкості від бізнесу.

Міжнародний туризм є важливою економічною рушійною силою для Іспанії, забезпечуючи значний внесок у ВВП країни, створення робочих місць та розвиток інфраструктури. Однак країна також стикається з певними викликами, такими як сезонність та залежність від туризму, а також необхідність збереження екології та стабільності місцевих економік.

2.3. Тенденції розвитку міжнародного туризму в королівстві Іспанія

Міжнародний туризм в Іспанії за останні десятиліття зазнав значних змін, і з огляду на сучасні тенденції, можна виокремити кілька важливих напрямів розвитку цієї галузі.

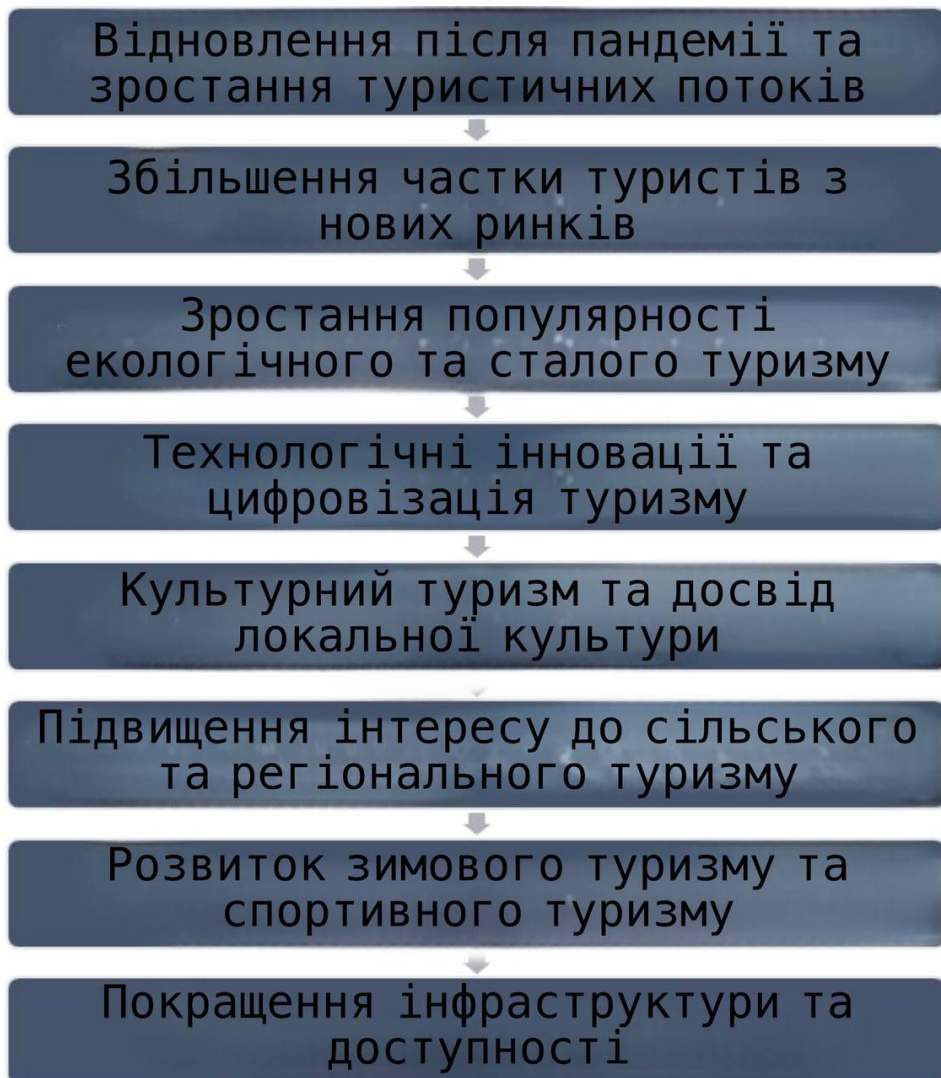

Рис. 2.13 Основні тенденції розвитку міжнародного туризму в Іспанії.

Джерело: [45]

Пандемія COVID-19 мала серйозний вплив на туризм в Іспанії, проте після 2020 року країна продовжила активно відновлювати цей сектор. У 2023 році Іспанія змогла повернутися до рекордних рівнів за кількістю туристів, перевищивши допандемічні показники. Позитивна динаміка продовжилася й у 2024 році, коли Іспанія відзначила зростання міжнародних прибуттів на 16% порівняно з попереднім роком [45].

Останніми роками все більшу увагу приділяється сталому розвитку туризму. Іспанія активно розвиває концепцію еко-туризму, що передбачає захист природних ресурсів і культуру сталого використання природних територій. Туристи все частіше шукають екологічно чисті курорти, готелі, які працюють за принципами сталого розвитку, і природні парки, де можна насолоджуватися красою природи без завдання шкоди довкіллю. Іспанія активно підтримує розвиток таких напрямків, як агротуризм, екологічні маршрути та культурно-екологічні події.

Екологічний туризм в Іспанії – це один із важливих напрямків у розвитку туристичної галузі країни, який став популярним у зв'язку з підвищеним інтересом до збереження природних ресурсів та сталого розвитку. Іспанія, з її різноманітними природними ландшафтами, унікальними екосистемами та природними резервами, має багато можливостей для розвитку екологічного туризму. Іспанія має великий набір національних парків та природних резервів, які є важливими екологічними та туристичними об'єктами [46].

Екологічний туризм в цих та інших природних зонах дає можливість туристам спостерігати за дикою природою, не порушуючи її рівноваги.

Іспанія активно розвиває концепцію сталого туризму, зокрема через еко-готелі та готельні комплекси, які орієнтуються на екологічно чисті практики. Це включає використання відновлювальних джерел енергії, енергоефективні системи, мінімізацію відходів, переробку та збереження води.

В Іспанії є чимало готелів, що дотримуються принципів сталого розвитку, наприклад, готелі, які використовують сонячні панелі для енергозабезпечення, збирають дощову воду, мають компостні системи для органічних відходів і підтримують екологічно чисті продукти харчування.

Іспанія також є важливим напрямом для агротуризму – виду туризму, який дає можливість мандрівникам зануритися у сільське життя, взяти участь у сільськогосподарських роботах і навчитися органічному фермерству [47].

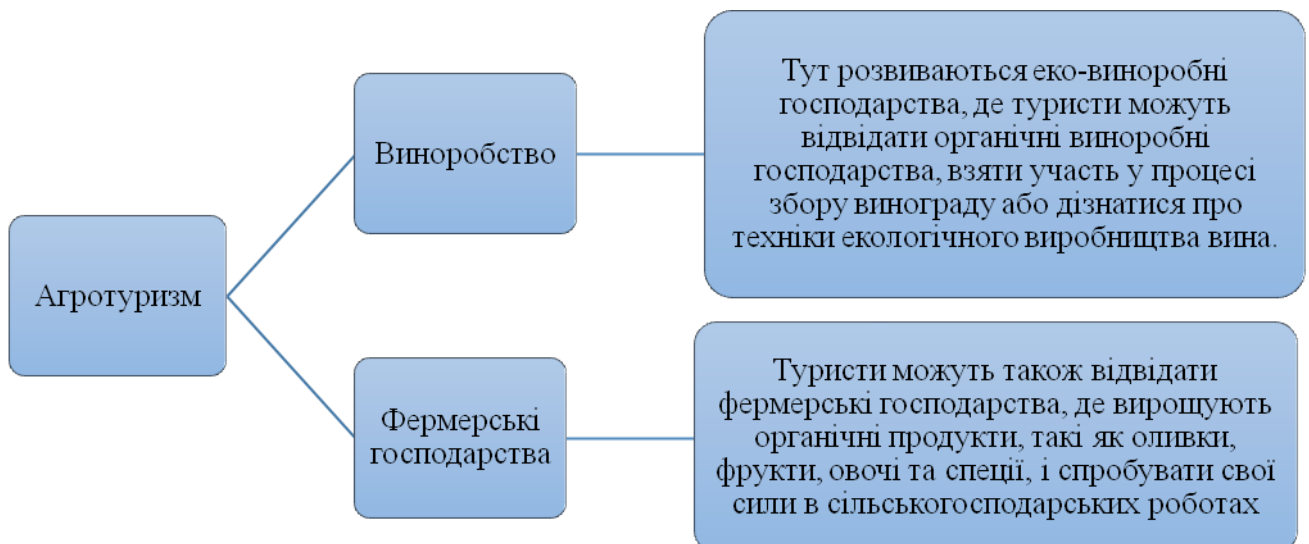

Рис. 2.14 Тенденції агротуризму Іспанії. Джерело: [47]

Прибережні території Іспанії також є важливими для розвитку екологічного туризму. Збереження морських екосистем та популяризація екологічного туризму в таких місцях дозволяє зберігати ці природні середовища.

Іспанія є одним з кращих місць для спостереження за птахами в Європі. Іспанські природні резервати, такі як Дельта-Ебро або Лагуни-де-Рюсільон у Каталонії, приваблюють туристів, які захоплюються орнітологією. Тут можна побачити рідкісні види птахів, що зупиняються на своєму шляху міграції. Гірські масиви, такі як Піренеї та Сьєрра-де-Гранадос, є ідеальними для піших прогулянок, велотуризму та альпінізму. Такі активності можуть бути організовані таким чином, щоб мінімізувати негативний вплив на природу, і заохочувати туристів до відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Іспанія також розвиває екологічні маршрути для туристів. Це спеціально підготовлені стежки та маршрути, які дозволяють відвідувати природні зони, не шкодячи їм. Шлях святого Якова – цей маршрут має давню історію і є популярним не лише серед паломників, але й серед туристів, які шукають екологічний досвід. Протягом цього шляху туристи можуть пройти через красиві природні ландшафти Іспанії, одночасно зберігаючи екологічну рівновагу. Іспанія активно розвиває мережу так званих «зелених маршрутів» - це пішохідні або веломаршрути, прокладені через природні території, що сприяють збереженню природи та екології [48].

У Іспанії проводяться численні фестивалі та заходи, що пропагують екологічні ініціативи та сталий розвиток. Це можуть бути екологічні ярмарки, фестивалі органічної їжі, форуми з питань сталого розвитку туризму тощо. Такі заходи підвищують обізнаність туристів щодо важливості збереження природи та підтримки сталого розвитку.

Іспанія має всі передумови для розвитку екологічного туризму завдяки своїй природній різноманітності та екосистемам. Від національних парків і природних заповідників до органічних ферм та еко-готелів, країна пропонує туристам безліч можливостей для того, щоб насолоджуватись природою, зберігаючи її. Залучення туристів до сталого туризму сприяє збереженню екосистем і одночасно підтримує розвиток економіки країни.

Іспанія традиційно приваблює туристів з Європи, зокрема з Великобританії, Німеччини та Франції. Проте зростає кількість туристів з нових ринків, таких як Східна Європа, Азія та Латинська Америка. Зокрема, велике значення має збільшення прибуттів туристів з Китаю, Індії, росії та арабських країн. Це дає можливість Іспанії диверсифікувати свої туристичні потоки та залучати нові категорії подорожуючих [49].

Іспанія активно впроваджує новітні технології для покращення досвіду туристів. Серед таких інновацій – цифрові туристичні карти, мобільні додатки для планування подорожей, розширена реальність (AR) для культурних турів, а також смарт-туризм, який використовує Інтернет речей (IoT) для покращення взаємодії туристів з інфраструктурою міста.

Ці технології дозволяють покращити якість обслуговування, знизити навантаження на екологію та забезпечити комфортні умови для мандрівників.

Іспанія активно розвиває напрямок культурного туризму, де акцент ставиться на відвідини культурних об'єктів, музеїв, фестивалів та гастрономічних заходів. У країні проводяться численні культурні та мистецькі події, такі як Фестиваль у Малага, Томатина в Буньолі, Фієста де Сан-Фернандо в Севільї та інші традиційні святкування. Іспанія також стала важливим центром гастрономічного туризму, зокрема через визнання її кухні на міжнародному

рівні, зокрема серед туристів, які прагнуть ознайомитися з традиціями іспанської кухні, виноробства та інших гастрономічних аспектів.

Все більше туристів шукають можливості для подорожей поза великими містами і популярними курортами. Сільський туризм в Іспанії переживає період відродження завдяки підвищеному інтересу до автентичного досвіду, природної краси та місцевих традицій. Мандрівники прагнуть знайти спокій, відпочити від урбаністичного середовища та познайомитися з місцевим побутом, традиціями, ремеслами та кухнею. Ці тенденції стають особливо помітними в таких регіонах, як Кастилія-Ла-Манча, Галісія та Астурія [32].

Іспанія не тільки популярна для літнього відпочинку, але й активно розвиває зимовий туризм, зокрема в гірських регіонах, таких як Піренеї та Сьєрра-Невада. Ці території пропонують туристам можливості для катання на лижах, сноуборді, а також інші види активного відпочинку. Зростає також популярність спортивного туризму, зокрема пов'язаного з велотуризмом, спортивними подіями та йогічними ретритами.

Іспанія активно інвестує в розвиток транспортної інфраструктури: модернізацію аеропортів, залізничного та автобусного сполучення, а також розвиток високошвидкісних залізниць. Це дозволяє туристам легше пересуватися по країні, скорочуючи час на подорожі та роблячи туристичний досвід більш комфортним. Покращується також інфраструктура для людей з обмеженими можливостями, що робить туризм доступним для більшої кількості людей [33].

Туризм в Іспанії продовжує розвиватися, враховуючи нові виклики та можливості. Країна орієнтується на сталий розвиток, технологічні інновації та культурні тенденції, зберігаючи свою привабливість для туристів з усього світу. Інвестиції в інфраструктуру, підвищення якості обслуговування, а також підтримка екологічних та культурних ініціатив роблять Іспанію одним з найпривабливіших напрямків для міжнародних мандрівників.

Висновки до другого розділу

Отже, міжнародний туризм має суттєвий економічний вплив на Іспанію, що виражається в значних надходженнях до державного бюджету через витрати туристів, створення робочих місць у туристичному секторі, а також вплив на суміжні галузі, такі як транспорт, харчова промисловість та обслуговування. Після падіння туристичних потоків у 2020 році через пандемію COVID-19, Іспанія швидко відновила своє лідерство на туристичному ринку, продовжуючи залучати значну кількість міжнародних туристів. Водночас, зростання попиту на екологічно чисті продукти і послуги, розвиток екотуризму та посилення уваги до сталого туризму мають стратегічне значення для подальшого розвитку економіки.

Міжнародний туризм в Іспанії знаходиться в процесі адаптації до нових умов, таких як технологічні інновації, зростання попиту на екологічно чисті та культурні форми відпочинку. Тренди включають збільшення кількості туристів з нових ринків, розвиток екологічного туризму, активний розвиток сільського туризму, а також зміни в структурі туристичних потоків з акцентом на культурні та природні маршрути. Іспанія продовжує інвестувати в інфраструктуру та технології для підтримки сталого туризму та підвищення конкурентоспроможності на міжнародній арені. Таким чином, міжнародний туризм є не лише важливим фактором економічного зростання Іспанії, а й важливим інструментом для популяризації культурних цінностей, збереження природної спадщини та створення нових можливостей для розвитку регіонів країни.

ВИСНОВКИ

1. Сучасний міжнародний туризм активно впливає на економічні, соціальні та культурні процеси в країнах, через які проходять туристичні потоки. Туризм має множину форм, починаючи від масового туризму, який охоплює великі потоки туристів, до спеціалізованих видів туризму, що орієнтовані на конкретні інтереси, як-от сільський, медичний або пригодницький туризм. Важливим є й те, що туризм постійно змінюється, пристосовуючись до технологічних новинок та змін у поведінкових звичках споживачів. Основні види та форми міжнародного туризму включають індивідуальний, груповий, діловий, культурний, екологічний та інші види туризму, що відображають різноманітність мотивацій для подорожей та потреб сучасного суспільства.

2. Економічний розвиток є багатогранною категорією, що включає не лише зростання національного доходу, але й підвищення якості життя, структурні зміни в економіці та сталість економічних процесів. Важливою характеристикою економічного розвитку є інтеграція різних секторів економіки, зокрема, таких як туризм, сільське господарство, промисловість і високі технології. Вивчення економічного розвитку як наукової категорії дозволяє не лише оцінити зміни в конкретних секторах, а й зрозуміти взаємозв'язки між економічними явищами на різних рівнях. Підвищення ефективності економіки вимагає комплексного підходу, що включає вивчення впливу зовнішніх факторів, таких як глобалізація, та внутрішніх чинників, таких як інвестиції в людський капітал і розвиток інфраструктури.

3. Іспанія є одним із лідерів на світовому туристичному ринку, що зумовлено її привабливими природними та культурними ресурсами, високим рівнем розвитку інфраструктури та значною туристичною спадщиною. Міжнародний туризм в Іспанії різноманітний і охоплює численні сегменти – від пляжного туризму до культурного, екологічного та гастрономічного туризму. Однією з важливих характеристик є наявність значних туристичних потоків з Європи, Північної Америки та Азії, що також створює умови для розвитку суміжних галузей, таких як транспорт, харчування та обслуговування.

Міжнародний туризм має істотний вплив на економічний розвиток Іспанії, забезпечуючи значні доходи в бюджет країни. Зокрема, туризм приносить величезні надходження від витрат туристів на житло, харчування, транспорт і розваги, що підтримує безліч галузей економіки.

4. Ключовими економічними наслідками міжнародного туризму для Іспанії є:

- створення робочих місць – туризм є однією з найбільших галузей за чисельністю працівників в Іспанії, зокрема у готельному бізнесі, ресторанному господарстві та транспорті;
- підтримка регіонального розвитку – туризм сприяє економічному зростанню регіонів, особливо віддалених та сільських територій, де розвивається сільський та екологічний туризм;
- приріст ВВП – туризм є важливим чинником зростання валового внутрішнього продукту країни, забезпечуючи значну частку у зовнішньоторговельному обороті Іспанії.

5. Туризм в Іспанії продовжує адаптуватися до нових світових реалій, зокрема після пандемії COVID-19. Виявлені тенденції включають зростання екологічного туризму. Інтерес до сталого туризму та екологічних напрямів відпочинку стає дедалі популярнішим серед міжнародних туристів. Це дозволяє зберігати природні ресурси і сприяє розвитку екологічних ініціатив в індустрії туризму. Туристичні потоки перестають бути такими виразними в періоди пікового сезону, що дозволяє забезпечити стабільність економічних надходжень протягом року. Нові технології змінюють підхід до планування подорожей, що також стає важливим фактором у розвитку туристичної галузі, зокрема через онлайн-платформи бронювання та персоналізовані туристичні послуги. Враховуючи нові тенденції в туризмі, Іспанія повинна зосередитися на розвитку альтернативних форм туризму та інноваційних рішень для покращення туристичного досвіду та зменшення негативного впливу на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козловський Є. В., Булгакова Н. В. Законодавче забезпечення туристичної діяльності в іноземних державах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1061> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Литвин, О. (2022). Міжнародний туризм в сучасних умовах кризи і соціально-економічних потрясінь. *Економіка та суспільство*, (40). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-17> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Макогін З. Я. Міжнародний туризм : навч. посіб. Центр. спілка спожив. тв України, Львів. торг.-екон. ун-т. - Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. унту, 2018. 395 с. (дата звернення: 27.03.2024).
4. Подлепіна П. О. Міжнародний туризм, як рушійна сила економічного поступу країн, що розвиваються. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. 4. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2018/2018_4/jrn/pdf/52.pdf (дата звернення: 27.03.2024).
5. Разінькова М. Ю. Міжнародний туризм і його вплив на розвиток міжнародної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 32–36. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2020/8.pdf (дата звернення: 27.03.2024).
6. Джинджоян В.В., Корнеєв М.В., Ходак О.В., Небаба Н.О. Економіка та менеджмент міжнародного туризму: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Каравела», 2024. 376 с. (дата звернення: 27.03.2024). (дата звернення: 27.03.2024).
7. Мазуркевич І. Дослідження структури маркетингового середовища підприємств туристичного бізнесу. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України* : зб. наук. пр. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 14-16 вересня, 2021 р. / гол. ред. Н. Л. Замкова. Вінниця, 2021. Ч. 3. С. 201–210. URL: http://10.0.2.150/docs/Zbirnyky_konferents/2021/14-16.09.21%203.pdf. (дата звернення: 27.03.2024).

8. Панченко Ю. В., Лугінін О. Є., Фомішин С. В. Менеджмент внутрішнього і міжнародного туризму : навч. посіб. вид. стер. Херсон : Олді-плюс, 2017. 342 с. (дата звернення: 27.03.2024).
9. Разінькова М. Ю. Сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин та туризму. *Економіка & держава*. 2018. № 10. С. 23–26 (дата звернення: 27.03.2024).
10. Смирнов І. Г., Любіцева О. О. Міжнародний туристичний бізнес і логістика в туризмі (у двох книгах) : навч. посіб. Кн. 1. *Міжнародний туристичний бізнес*. Київ : Ліра-К, 2023. 288 с URL: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12932.pdf?srsltid=AfmB OopG1YaPOMY6OZZVsp-zKij7yyAAP7zeEXYSGTEt6nhX7-EUV2J9> (дата звернення: 27.03.2024).
11. Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І. Перспективи розвитку індустрії туризму і гостинності в Україні та світі: *тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції*. Луцьк, ЛНТУ, 2024. 208 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/65381/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%96%CC%88%202024.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
12. Копачинська Г. В. Основи інвестиційного туристичного менеджменту: програма вибіркової навчальної дисципліни. Луцьк, 2020. 39 с. (дата звернення: 27.03.2024).
13. Мальська М.П., Гамкало М.З., Романів П.В. Активний туризм: теорія та практика : підручник. Київ : Видавець ФОП Піча Ю.В., 2024 р. 248 с. (дата звернення: 27.03.2024).
14. Кірдан, О. (2023). МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ. *Економіка та суспільство*, (51). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-35> (дата звернення: 27.03.2024).

15. Атаманчук З.А. Глобальні тенденції розвитку міжнародного туризму в структурі світового ринку послуг. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 21–27. (дата звернення: 27.03.2024).
16. Атаманчук З.А. Розвиток міжнародного туризму в умовах пандемії COVID-19: тенденції та очікування. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 94–99. (дата звернення: 27.03.2024).
17. Атаманчук З.А. Розвиток міжнародного туризму як шлях формування крос-культурної толерантності. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 58–64. (дата звернення: 27.03.2024).
18. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції : монографія. Одес. нац. екон. ун-т. Київ : Гуляєва В.М., 2019. 330 с. (дата звернення: 27.03.2024).
19. Дребот О.І., Бабікова К.О. Сучасний стан та розвиток міжнародного туризму. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 2. С. 37–45. (дата звернення: 27.03.2024).
20. Дутка Г.Я., Гальків Л.І., Козак Б.Б. Наукові дослідження з проблем міжнародного туризму: статистична бібліографія наукових статей. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6724> (дата звернення: 27.03.2024).
21. Кальніцька М.О. Організаційно-культурні ресурси міжнародного туристичного бізнесу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. 21 с. (дата звернення: 27.03.2024).
22. Капрусь О. Еволюція структури та діяльності Всесвітньої туристичної організації у контексті сучасних глобалізаційних процесів : монографія. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 233 с. (дата звернення: 27.03.2024).
23. Король О.Д. Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл : монографія. Чернів. нац. ун-т ім.

- Юрія Федьковича. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2018. 511 с. (дата звернення: 27.03.2024).
- 24.Красовський С.О. Міжнародний туризм як чинник крос-культурної комунікації : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2019. 19 с. (дата звернення: 27.03.2024).
- 25.Красовський С.О. Дослідження міжнародного туризму в дисертаційних роботах українських науковців. *Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям: Культурологія* : наук. зб. 2017. Вип. 25. С. 208–213. (дата звернення: 27.03.2024).
- 26.Подлепіна П.О. Вплив міжнародного туризму на макроекономічну динаміку країн, що розвиваються. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 21–29. (дата звернення: 27.03.2024).
- 27.Рахман М.С., Нагорна Ю.В. Міжнародна туристична діяльність: сучасні реалії та тенденції. *Бізнес Інформ*. 2019. № 9. С. 43–50. (дата звернення: 27.03.2024).
- 28.Семенко Б.В. Трансформація міжнародного туризму України (на рівні районів та міст обласного значення). Вінниця : Твори, 2022. 228 с. (дата звернення: 27.03.2024).
- 29.Скарга О.О. Транснаціоналізація ринку туристичних послуг на етапі глобалізації: концептуально-організаційний аспект. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 63–70. (дата звернення: 27.03.2024).
- 30.Інститут туризму Іспанії TURESPAÑA: Статистичні дані. URL: <https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2025/20250115-international-tourist-spending.aspx> (дата звернення: 27.03.2024).
- 31.Тюріна Д. Міжнародний туризм в умовах пандемії: проблеми та шляхи подальшого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. № 30. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-32> (дата звернення: 27.03.2024).
- 32.Королівство Іспанія: Інформаційний сайт URL: www.casareal.es (дата звернення: 27.03.2024).
- 33.Іспанія для всіх на одному порталі: URL: www.spain.com.ua (дата звернення: 27.03.2024).

34. Національного інституту статистики Іспанії: URL: www.ine.es (дата звернення: 27.03.2024).
35. ВВП Іспанії. 2025 . URL: <https://www.bbva.com/es/economia-y-finanzas/bbva-research-eleva-la-prevision-del-pib-de-espana-al-28-en-2025-pero-advierte-del-repunte-de-los-escenarios-de-riesgo/> (дата звернення: 27.03.2024).
36. Олійник, О. Пасажиропотік і зайнятість у туристичному секторі Іспанії. Подорожі. Культура. Спорт: тренди інноваційного розвитку. 2024. с. 45–47. URL: <https://ur.knute.edu.ua/handle/123456789/5014> (дата звернення: 27.03.2024).
37. Іспанський інститут зовнішньої торгівлі (ICEX) URL: www.icex.es (дата звернення: 27.03.2024).
38. Аналіз ринку праці Іспанії у 2024 році. <http://relocation.com.ua/analiz-rynku-pratsi-ispanii-u-2024-rotsi-vid-relocation/> (дата звернення: 27.03.2024).
39. Уварова Г.Ш. Міжнародний туризм: сучасні тенденції і перспективи розвитку. Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції у 5-ти т. Київ : НАУ, 2020. Т. IV. С. 136–143. (дата звернення: 27.03.2024).
40. Чайка-Петегірич Л.Б. Тенденції розвитку міжнародного туризму в Карпатському регіоні України. Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. 2019. № 3. С. 75–79. (дата звернення: 27.03.2024).
41. European Union: Spain [Electronic resource]. – Mode of access : URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/spain_en. (дата звернення: 27.03.2024).
42. Instituto Nacional de Estadística: Education and culture [Electronic resource]. – Mode of access : URL: http://www.ine.es/dyngs/INEbase/en/categoria.htm?c=Estadistica_P&cid=1254735971047 (дата звернення: 27.03.2024).
43. Spain – International trade [Electronic resource]. – Mode of access : URL: <http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/Spain> (дата звернення: 27.03.2024).

44. World Trade Organization. Spain and the WTO: member information [Electronic resource]. – Mode of access : URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/spain_e.htm (дата звернення: 27.03.2024).
45. WTO: Spain – Member information [Electronic resource]. Mode of access : URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/spain_e.htm (дата звернення: 27.03.2024).
46. Ministerio de Industrio y Turismo España. URL: <https://www.mintur.gob.es/en-us/Paginas/index.aspx> (дата звернення: 27.03.2024).
47. Pasajeros aeros internacionales marzo. URL: <https://www.mintur.gob.es/es-es/GabinetePrensa/NotasPrensa/2024/Paginas/pasajeros-aerosinternacionales-marzo.aspx> (дата звернення: 27.03.2024).
48. Instituto nacional de Estadística. URL: <https://conocimiento.tourspain.es/export/sites/conocimiento/.content/Informes/pasajero-aereointernacional/2024/nota-pasajeros-aereos-marzo-2024.pdf>. (дата звернення: 27.03.2024).
49. Movimientos turísticos en fronteras (FRONTUR). URL: <https://www.dataestur.es/general/frontur>. (дата звернення: 27.03.2024).
50. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова. Міжнародні економічні відносини. – 6-те вид., перероб. і доп.– Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 40 с. (дата звернення: 27.03.2024).

ДОДАТОК

Додаток А

Туристична карта Іспанії

